

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate probleemide koondkaardistus

Sisukord

Sissejuhatuseks	3
1 Struktuur ja õigusakti terviklikkus	4
2 Tõendamiskoormus autoriõiguslikus vaidluses	6
3 Teose originaalse pealkirja õiguskaitse	7
4 Isiklike õiguste kataloogi mahukus	8
5 Varaliste õiguste kataloogi iseloom (kinnine või lahtine)	9
6 Õiguste ammendumise põhimõtte ebaühtlane käsitus IO-alastes õigusaktides	10
7 Õiguste ammendumine litsentseerimisel	11
8 Linkimine	11
9 Autorsuse, autori nime ning au ja väärikuse tähtsajatu kaitse	12
10 Fonogrammi legaaldefiniitsioon	13
11 Õigusselguse puudumine	14
12 Infotehnoloogilise arengu ja autoriõiguste kontseptsiooni põrkumine	16
13 Õiguspäraselt avaldatud koopia vaba kasutamine võrgukeskkonnas	19
14 Kasutaja loodud sisu (<i>user-generated content</i>)	20
15 Tehniliste kaitsemeetmete kasutamine ja lepingulised suhted	21
16 Vaba kasutuse täiendav alus	22
17 AutÕS § 14 lg 6 tuleneva tasu nõue	23
18 Esitaja ja fonogrammitootja õiglase tasu saamise õigus	24
19 Tasu algupärase kunstiteose edasimüümise eest pankrotiõiguse kontekstis	25
20 Autoriõigusliku nõusoleku vorm ja tingimused	25
21 Isiklike õiguste litsentseerimine	26
22 Kollektiivse esindamise ühingu volitusega esindusõiguse ulatus õiguste ilmse rikkumise puhul	27
23 Teatavate õiguste kohustuslik teostamine esindusühingu kaudu	28
24 Õiguste laiendatud kollektiivne teostamine	29

25	Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides asutatud kollektiivse esindamise organisatsioonide pädevus õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise korral	30
26	Kollektiivse esindamise organisatsiooni esindusõiguse ulatus oma liikmete nimel kohtusse pöördumisel 31	
27	Õiguste teostamine individuaalselt ajal, mil õiguste teostamine on antud üle kollektiivse esindamise organisatsioonile	32
28	Isiklike õiguste üleminek seadusjärgsel pärimisel	33
29	Orbteosed	34
30	Teavitamiskohustus tehniliste kaitsemeetmete kasutamisest	34
31	Tehniliste kaitsemeetmete eemaldamise võimalikkus isiklikuks otstarbeks kasutamisel	35
32	Teenusepakkuja vastutus	37
33	Piraatkoopia tuvastamine	38
34	ENSV perioodil loodud audiovisuaalsete teoste (AV teoste) autoriõigused	39
35	KAARDISTATUD PROBLEEMIDE TABEL	40

Sissejuhatuseks

Intellektuaalse omandi (IO) kodifitseerimisel autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas lähtutakse lisaks kodifitseerimise üldisele eesmärgile (õigusselgus, korrastatus, lihtsus, arusaadavus) järgmisest.

Regulatsioon peab mahtuma kehtiva autoriõiguse kontseptsiooni raamidesse. Eesti kui rahvusvaheliste valdkondlike konventsioonide osalisriik ja Euroopa Liidu (EL) liikmesriik peab oma siseriikliku õiguse loomisel lähtuma kehtivast rahvusvahelisest ja regionaalsest (EL) õigusraamistikust. Põhimõttelised muudatused autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste regulatsioonis ei ole seega võimalikud, samas leidub ka praegu mitmeid võimalusi kõnealuse valdkonna kaasajastamiseks.

IO kodifitseerimisel on otstarbekas autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkond reguleerida edaspidigi eraldiseisva õigusaktiga, kuna tegemist on võrreldes teiste IO osadega (tööstusomand) olulises osas erineva õigusliku režiimiga.

Kaardistatud probleemid on paigutatud uue eelnõu võimalikku struktuuri.

1 Struktuur ja õigusakti terviklikkus¹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiv autoriõiguse seadus (AutÕS) võeti vastu 11.11.1992 ning jõustus 12.12.1992. a. – tegemist on seadusega, mis katkematult on kehtinud juba peaaegu 20 aastat. Selle aja jooksul on kõnealust seadust muudetud üle 30 korra. Kehtiv seadus järgis loogilist ülesehitust ning oli hästi loetav selle vastuvõtmisel ning samuti peale esimesi muudatusi. Muudatused alates 2000. aastast on endaga kaasa toonud eemaldumise esialgsest struktuurist. Täiendustega on AutÕS muutunud ebaühtlase ülesehituse ja terminoloogiaga õigusaktiks. Hetkel on AutÕS näol tegemist oma esialgse terviklikkuse minetanud ning osaliselt aegunud õigusaktiga. Kodifitseerimise eesmärgi (selgus, arusaadavus) täitmiseks vajab AutÕS struktuur ja ülesehitus loogilisemat ning võimalikult paljudele adressaatidele paremini loetavat lähenemist. Samuti on tarvilik uues AutÕS-s võimalikult suures ulatuses vältida kehtivas seaduses esinevaid kordusi (nt vaba kasutust puudutavad normid) ja nn kooliõpikufunktsiooni täitvaid pelgalt kirjeldavaid sätteid. Samuti on otstarbekas koondada mõlemale õiguste omajate kategooriale (autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad) kehtivad sätted õiguste presumptsiooni ning õiguste territoriaalse kehtivuse kohta.

ESIALGNE LAHENDUS

Uue õigusakti struktuuris võiks I peatükis välja tuua üldsätted ja definitsioonid, mis laienevad nii autoriõigustele kui autoriõigustega kaasnevatele õigustele. Samuti võiks uudsena lisada paragrahvi mõistetega. Järgmine (II) peatükk sisaldaks vaid autoriõigusealaseid norme (teos, autor, õigused, tähtajad) ning III peatükk autoriõigusega kaasnevatele õigustele omaseid sätteid (õiguste omajad, õigused, tähtajad). Kuna õiguste piiranguid e. õiguste objektide vaba kasutust reguleerivad normid on samad mõlema õiguste kategooria osas, tuleks need koondada eelnõu IV peatükki. Alates IV peatükist olekski tegu mõlemale õiguste omajate kategooriale (autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad) laienevate sätetega, kohaldumise erisused igal konkreetsel juhul välja toodud. V peatükk sisaldaks kahte jagu: 1) hüvitised ja 2) tasu saamise õigused. VI peatükki saaks koondada sätteid, mis puudutavad nii autoriõiguste kui autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamist (lepingulised suhted) ja õiguste teostamist (õiguste kollektiivne teostamine, pärimine, orbesteused). Eelnõu VII peatükk käsitleks õiguste kaitset ja vastutust ning VIII peatükk sisaldaks rakendussätteid.

¹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

SEADUSE ESIALGNE STRUKTUUR

AUTORIÕIGUSE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE SEADUS

I PEATÜKK

Üldsätted ja definitsioonid

Seaduse kohaldamine, mõisted, õiguste presumptsioon, mõnede autoriõigust puudutavate sätete kohaldamine autoriõigusega kaasnevatele õigustele

II PEATÜKK

Autoriõigus

1. Jagu. Teos
2. Jagu. Autoriõiguse tekkimine ja sisu
3. Jagu. Isikud, kellele kuulub autoriõigus
4. Jagu. Autoriõiguse ajaline kehtivus

III PEATÜKK

AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVAD ÕIGUSED

1. Jagu. Autoriõigusega kaasnevate õiguste tekkimine ja sisu (*esitaja õigused, fonogrammitootja õigused, ringhäälinguorganisatsiooni õigused, filmitootja õigused, õigused varem avaldamata teosele, kirjanduskriitilisele või teaduslikule väljaandele, andmebaasi tootja õigused*)
2. Jagu. Autoriõigusega kaasnevate õiguste ajaline kehtivus

IV PEATÜKK

AUTORIÕIGUSTE JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE PIIRAMINE (õiguste objektide vaba kasutamine)

Vaba kasutamise tingimused; vaba kopeerimine tehnilise protsessi osana, vaba kopeerimine isiklikuks kasutamiseks, vaba tõlkimine isiklikuks kasutamiseks, vaba kasutamine teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel; vaba kasutamine avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu poolt, vaba laenutamine jne.

V PEATÜKK

HÜVITISED JA TÄIENDAVAD TASU SAAMISE ÕIGUSED

1. Jagu. Hüvitised (*eesmärk, hüvitis filmi ja teose helisalvestise kasutamise eest isiklikeks vajadusteks; hüvitis teose fotokopeerimise eest; hüvitis teose, esituse ja helisalvestise koopia laenutamise eest raamatukogudest*)
2. Jagu. Täiendavad tasu saamise õigused (*eesmärk, tasu algupärase kunstiteose edasimüümise eest; autori ja esitaja õigus saada tasu rendi eest; fonogrammitootja ja esitaja õigus saada tasu helisalvestise kasutamise eest*)

VI PEATÜKK

ÜHISED SÄTTED

(õiguste objektide kasutamine ja õiguste teostamine)

1. Jagu. Õiguste objektide kasutamine teiste isikute poolt
2. Jagu. Õiguste kollektiivne teostamine
3. Jagu. Õiguste pärimine
4. Jagu. Orbteos

VII PEATÜKK ÕIGUSTE KAITSE JA VASTUTUS

1. Jagu. Õiguste kaitse

2. Jagu. Vastutus

VIII PEATÜKK SEADUSE RAKENDAMINE

Autoriõiguse komisjon; läbirääkimised ja vaidluste lahendamine ainult esindusühingute kaudu teostatavate õiguste puhul; enne 12. detsembrist 1992. a. loodud teos, esitus, helisalvestis, film ning ringhäälinguprogramm.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Struktuur ja õigusakti terviklikkus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspertidele	<i>Restructuring the copyright act in order to make the piece of legislation more logical, economic (for instance avoiding numerous repetitions) and understandable for its addressees after numerous amendments during the last 20 years.</i>	

2 Tõendamiskoormus autoriõiguslikus vaidluses²

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiv AutÕS kaitseb kõiki teoseid, mis on loodud kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas ning mis vastab teose kriteeriumidele AutÕS § 4 lg 2 tähenduses. S.t. kaitstakse mis tahes originaalset tulemust kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingi tehnilise vahendi abil. Teos on originaalne, kui see on autori enda intellektuaalse loominguga tulemus. Kaitse saamiseks ei nõuta originaalsust maailmauudsuse tähenduses. Küll aga välistab kehtiv seadus üks-ühesed koopiad, mis on puht-tehniliselt kohandatud või äratuntavalt sarnane olemasoleva teosega. Kaitse saamiseks ei ole olulised ka teose eesmärk, väärtus, konkreetne väljendusvorm vms kriteeriumid (AutÕS § 6). See tähendab, et autoriõiguse rikkumisega ei ole tegemist kui kaks isikut üksteisest sõltumatult loovad sarnase või peaaegu identse teose. Samas ei ole välistatud olukord, kui üks isik kasutab teise isiku poolt varasemalt loodud teost ning väidab, et tegemist on iseseisva loominguga. Sellega seoses tekib küsimus, kes mida peab tõendama. Kas enda autorsust, loomingulist panust ja individuaalsust peab enne kõike tõendama uuema teose loonud autor või peab varasema teose loonud autor kõigepealt tõendama juurdepääsu oma loomingule, et kohus saaks sarnasust ja kattuvust hinnata.

ESIALGNE LAHENDUS

Antud juhul võib tuua välja kaks lahendusvarianti. Esiteks (anglo-ameerika lahendus) võib sätestada, et taolise vaidluse korral peab hageja (varasema teose õiguste omanik) tõendama, et hilisema teose loojal eksisteeris juurdepääs tema teosele (nt algaja muusik saatis oma teose valdkonna ekspertidele

² Punkti koostanud Aleksei Kelli ja Kärt Nemvalts.

tutvumiseks ning väidetavalt on nüüd viimane seda ise kasutanud). Teatud teoste puhul võib sellist juurdepääsu eeldada (nt ei ole vaja tõendada, et hilisema teose loojal oli juurdepääs Miki Hiirele, kuna seda võib niigi eeldada). Seejärel tuleks hinnata teoste sarnasust. Teine lähenemine (Hollandi õiguses?) on, et kui kaks teost on väga sarnased, siis eeldatakse, et hilisema autor kopeeris selle varasema pealt. Vastupidist (iseseisvat loomingut) peab tõendama hilisem autor.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Tõendamiskoormus autoriõiguslikus vaidluses	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>How the burden of proof should be divided if two works are almost identical and the author of the latter work claims independent creation which is acceptable under copyright regime.</i>	

3 Teose originaalse pealkirja õiguskaitse³

KIRJELDUS JA SELGITUS

AutÕS § 4 lg 5 järgi teose originaalne pealkiri (nimetus) kuulub kaitsmisele teosega võrdsetel alustel. Antud normi rakendamine õiguspraktikas on tekitanud mitmeid vaidlusi, sest hinnata tuleb ühe- või kolmesõnalisi nimetusi (nt Nipernaadi) ning nende originaalsust. Autoriõiguse komisjonis on olnud vaidlus nt nimetuse „Paide Eestimaa süda“ autoriõigusega kaitstavuses. Õiguspraktikas peaks sellisel juhtumil hindama, kas autor on loomingulise tegevuse käigus jõudnud originaalse teoseni, milleks on siis sõna või lühike lause. Samuti tekitab normi kohaldamine küsimuse, kas teose pealkiri on kaitstav ainult juhul kui teos ise on originaalne. Tänapäevase õiguspraktika seisukohalt on sisuliselt võimatu anda mõistlikku selgitust. Samal ajal on ka kaubamärgiõiguses suhtelist õiguskaitset välistavateks asjaoludeks varasem õigus nimele, isikuportreele, kinnistu nimetusele (§ 10 lg 1 p 6) jne. Lisaks ka üldtuntud kaubamärgi regulatsioon (§ 7). Selline ebaselgus muudab keeruliseks autoriõiguse ning kaubamärgiõiguse kohaldamise, eriti reklaamitööstuse jaoks. Tegemist oli AutÕS normiga, mis kehtestati kaitsmaks tuntuid pealkirju ja nimetusi. Normil ei ole rahvusvahelise õiguse tausta. Vahepeal on täiendatud kaubamärgiõigust ning tekkinud on arvestatav õiguspraktika üldtuntud kaubamärgi ning suhtelist õiguskaitset välistavate asjaolude kohta. Seega on sama nähtus reguleeritud mitmes õigusaktis ning selline käsitus ei ole süsteemne, mis muudab keeruliseks normi järgimise. Puuduvad AutÕS § 4 lg 5 kohtulahendid, enamus õigusvaidlusi ei jõua kohtumenetluseni, sest puuduvad objektiivsed hindamiskriteeriumid. Arvestades seda, et kaubamärgid läbivad Patendiameti ekspertiisi ning välja on kujunenud arvestatav õiguspraktika, siis on kaubamärgiõigus sobivaim regulatsioon nimetuste ja pealkirjade õiguskaitse korraldamiseks.

ESIALGNE LAHENDUS

Loobuda autoriõiguse seaduses nimetuste ja pealkirjade õiguskaitsest ning jätta see kaubamärgiõiguse reguleerida.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

³ Punkti koostanud Toomas Seppel.

Teose originaalse pealkirja õiguskaitse	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	JAH	JAH
	<i>The protection of original title of work is protected under Estonian Copyright Act, nevertheless this has in practice created some problems concerning overlapping protection with trademark legislation. Therefore leaving the protection of the title of work entirely for the latter might be a way forward.</i>	

4 Isiklike õiguste kataloogi mahukus⁴

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiva AutÕS § 12 on toodud autorile kuuluvate isiklike õiguste kataloog. Tegemist on väga mahuka loeteluga nii võrreldes mitmete riikide vastavate normidega kui ka rahvusvaheliste standarditega (Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon). Praktikas on enim probleeme õigusega teose puutumatus (AutÕS § 12 lg 1 p 3). Selle õiguse eristamine autorile kuuluvast varalisest õigusest teose töötlemisele (AutÕS § 13 lg 1 p 5) on piisavalt keeruline. Sageli on tekkinud probleeme näiteks seoses õiguste üleminekuga tööandjale (varaliste õiguste üleminek tööandjale töökohustuste täitmise käigus loodud teostele toimub AutÕS § 32 kohaselt automaatselt, samas kui isiklikud õigused sellisele režiimile ei allu). Nii ongi äärmiselt tõenäoline, et töötaja poolt loodud õiguste objekti edasine muutmine tööandja poolt on tehtud võimatuks, kui töötaja mingil põhjusel sellega nõus ei ole. Isiklikud õigused on kehtiva seaduse kohaselt küll litsentseeritavad, kuid töölepingu sõlmimisel sageli autoriõiguste üleminekut ja litsentseerimist puudutavatele küsimustele tähelepanu ei pöörata ning sellealased küsimused peavad lahenduse leidma seadust tõlgendades. Seadus aga selles konkreetses punktis üheselt mõistetavaid suuniseid ei anna ning seab tööandja põhjendamatult keerulisse positsiooni. Lühema ja selgema isiklike õiguste kataloogi puhul oleks õiguskindlus suurem, õigussuhte osapooltele oleks suunised nende käitumiseks konkreetsemad. Niisugust lähenemist ei takista ka rahvusvahelised normid.

ESIALGNE LAHENDUS

Kehtestada lühem ja piiratum isiklike õiguste kataloog, pöörduda tagasi Berni konventsiooni vastavate sätete juurde, mille kohaselt on autorile kuuluv isiklik õigus teose puutumatus (otseselt seotud autori au ja väärkuse kaitsega). Nii näiteks on Rootsis puutumatus isikliku õigusena seotud autori kirjandusliku reputatsiooniga (Rootsi autoriõiguse seaduse Art 3), Soomes sama (Soome autoriõiguse seaduse Art 3), Sloveenias ka puutumatus seotud isikuõiguste rikkumisega (Sloveenia autoriõiguse seaduse Art 19), ka Ungaris on see seotud au ja väärkuse kaitsega (Ungari autoriõiguse seaduse Art 13). Samale seisukohale lubab jõuda tegelikult ka Tartu Ringkonnakohtu 18.06.1996 otsus (II-2-95/96), milles on juhitud Riigikohtu 06.12.1995. a. otsusest (III-2/1-93/95) – sealse tõlgenduse kohaselt ei ole teose puutumatus rikkumine iseenesest moraalset kahju tekitav, kuna „tingimuseks“ on au ja väärkuse kahjustamine. Tõlgendatud on küll kehtiva seaduse § 12 lg 1 p 5 ja ei ole puudutatud § 12 lg 1 p 3 (muudatuste tegemine), kuid kehtivas õiguses jääb ikkagi segaseks „puutumatus“ ja „muudatus“ vahetegu isiklike õiguste pinnalt ning eriti „muudatuste“ tegemine isikliku õigusena ja „töötlemine“ varalise õigusena.

⁴ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Isiklike õiguste kataloogi mahukus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Estonian Copyright Act has one of the largest catalogue of moral rights, this has caused problems due to overlapping of a moral right of integrity with an economic right of alteration. The length and content of the list of moral rights should be analysed.</i>	

5 Varaliste õiguste kataloogi iseloom (kinnine või lahtine)⁵

KIRJELDUS JA SELGITUS

Autorile kuulub kehtiva AutÕS § 13 lg 1 kohaselt ainuõigus igal moel ise oma loometöö resultate kasutada ning lubada ja keelata teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt. Selline lähenemine õigustab ennast autori positsioonilt vaadatuna, kuid praeguses ülikiire tehnoloogilise arengu ja seega teose erinevate kasutusviiside (nt pilvetechnoloogia) kiire lisandumise tingimustes võib kannatada teose kasutaja e. tarbija. Seda põhjusel, et puudub õigusselgus, milline teguviis on ja peaks olema autori ainuõigustega kaitstud ja milline mitte. Tegemist on iseenesest probleemiga, mida saaks nimetada ka autoriõigust ja infotehnoloogilist arengut puudutavaks küsimuseks. Teoste kasutamine toimub tänapäeval peamiselt erinevaid infotehnoloogilisi kanaleid pidi, kasutatakse pidevalt uuenevaid formaate ning tehnilisi lahendusi. Autorile on niisugusel juhul tehnoloogiliselt neutraalne ning teose „igal moel kasutamist“ hõlmav ainuõiguslik kaitse tõhus ja sobiv, samas tarbijale võib selline kõikehõlmavus liigselt koormavaks osutuda. Parimaks näiteks võiks tuua linkimise (viitamise, selle kohta vt p 8 allpool), probleeme on ka pilvetechnoloogia kasutamise autoriõigusega puutumuses olevate aspektide tõlgendamisega jms.

ESIALGNE LAHENDUS

Võimaluseks oleks varaliste õiguste kataloog kinniseks lugeda, seda ei keela rahvusvahelised ega regionaalsed (EL) normid. Samas peab vaatama seda küsimust komplekselt – arvestades nii isiklike õiguste kataloogi mahtu kui ka vaba kasutuse sätteid. Peamine on saavutada tasakaal – kui nt vaba kasutuse sätetes saavutada suurem tarbijasõbralikkus ning isiklike õiguste kataloogi piirata, siis ei pruugi varaliste õiguste ammendamatu kataloog olla probleemiks.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Varaliste õiguste kataloogi iseloom (kinnine või lahtine)	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Estonian Copyright Act (§ 13) guarantees an author an open-ended list of economic rights, meaning that any use of a work (even if specially not listed in the catalogue of rights) must be agreed with the author. This approach is not consumer/user-</i>	

⁵ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

	<i>friendly in the digital environment causing legal uncertainty, a closed list of economic rights could be a way forward.</i>
--	--

6 Õiguste ammendumise põhimõtte ebaühtlane käsitus IO-alastes õigusaktides⁶

KIRJELDUS JA SELGITUS

Eestis on IO kaitset käsitlevates õigusaktides õiguste lõppemise (*exhaustion of rights*) põhimõttele lähenetud ebaühtlaselt. See väljendub ennekõike terminoloogias. Tööstusomandialastes õigusaktides on kasutatud terminit „õiguse ammendumine“⁷. AutÕS on lähtunud õigusteooriast ning võtnud aluseks teatavate juriidiliste faktide poolt esile kutsutud õiguste tekkimise, muutumise ja lõppemise ning kasutabki kõnealuse kontseptsiooni reguleerimisel terminit „õiguse lõppemine“ (AutÕS § 13 lg 1 p 2). Juriidiliseks faktiks, mille tulemusel levitamisõigus lõpeb, on autori loal toimunud teose koopia esmamüük või omandiõiguse üleandmine muul viisil. AutÕS lisab ka, et levitamisõiguse lõppemiseks peab nimetatud omandiõiguse üleminek olema toimunud Euroopa Liidu territooriumil. Levitamisõiguse lõppemise põhimõtte ei laiene aga teose rentimisele ja laenutamisele, mida samuti peetakse levitamisõiguse osadeks. Järelikult võib asuda seisukohale, et levitamisõigus tervikuna ei lõpe, vaid pigem muudab oma sisu. Levitamisõigusele viidates kuulub endiselt autorile ainuõigus lubada ja keelata teose rentimist ja laenutamist, samuti jääb autorile õigus otsustada konkreetse teose levitamist puudutavaid küsimusi väljaspool Euroopa Liitu. Ka Euroopa komisjon on teemat analüüsides teinud selgepiirilist vahet õiguse lõppemise ning levitamisõiguse ammendumise vahel⁸. Seega võib AutÕS-s kasutatavat lähenemist pidada ebaõnnestunuks.

ESIALGNE LAHENDUS

Kehtivas AutÕS-s kasutatav levitamisõiguse „lõppemise“ põhimõtte tuleks asendada levitamisõiguse „ammendumise“ põhimõttega. See väljendaks paremini kõnealuse suhte sisu eristades selle õiguse lõppemise alustest (näiteks kaitsetähtaja möödumine). Samuti oleks niisugusel juhul sama põhimõtte käsitus IO kaitset reguleerivates õigusaktides ühtne, mis aitaks kaasa õigusselguse loomisele kõnealuses küsimuses.

Samuti võib osutada vajalikuks kogu IO regulatsioonis üle vaadata õiguste ammendumise küsimused konkurentsioiguse valguses e. täpsustada, millises ulatuses prevaleerivad IO õigused konkurentsioiguslike nõuete ees.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste ammendumise põhimõtte	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Principle of exhaustion of rights must be revisited and its compatibility with competition law must be specified (which law is prevailing).</i>	

⁶ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

⁷ Vt nt patendiseaduse (RT I 1994, 25, 406; 2009, 4 24) § 17¹, kasuliku mudeli seaduse (RT I 1994, 25, 407; 2008, 59, 330) § 15¹.

⁸ Vt *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action* (COM(88) 172 final), p 147, para 4.2.1.

7 Õiguste ammendumine litsentseerimisel⁹

PROBLEEMI KIRJELDUS JA SELGITUS

Praegu kehtiv õiguste ammendumise doktriin lähtub arusaamast, et keskne tehing on müügileping. See tähendab, et müüakse konkreetne raamat, muusika või arvutiprogrammiga CD. Lähtudes sellest loogikast lubab nii siseriiklik kui EL-i õigus nimetsatud objekti edasi võõrandada (kinkida või müüa). Seda seetõttu, et õiguste omaja levitamisoigus on pärast esmamüüki Euroopa majanduspiirkonnas ammendunud (lõppenud). Probleem tekib, kui ostetav ese on digitaalsel kujul ning sõlmitakse üksnes litsentsileping. Tekib küsimus, kas ma võin nt e-raamatu, ostetud muusikafaili, jmt edasi müüa.

ESIALGNE LAHENDUSETTEPANEK

Tuleb selgitada, kuivõrd oleks kooskõlas EL-i õiguse ja Eesti õigussüsteemiga regulatsioon, mis võimaldaks n.ö e-tooteid edasi müüa ehk anda litsents samas mahus üle.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste ammendumine litsentseerimisel.	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	?
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Licensing and exhaustion of rights.</i>	

8 Linkimine¹⁰

KIRJELDUS JA SELGITUS

Linkimine e. viitamine on arvuti võrgukeskkonnas kasutamisel äärmiselt tavapärane kasutusviis, see on interneti toimimise üheks aluseks. Lingitüüpe saab oma tehnilise iseloomu alusel jaotada sisuliselt kolme rühma:

Tavalingid. Tegemist on lihtsalt viitamistehnika, isikute omavaheline võrgus „rääkimine“. Selle võimaliku ebaproportsionaalse piiramisega kerkiks esile põhiõiguste kaitse küsimused.

Lingid muudes serverites asuvatele ressurssidele. Peamiselt tegemist piltide kasutamisega. Teise iseloomuga kui tavalink, kuna eeldab teises serveris paiknevale materjalile viitamist. Koopiat ei tehta, kuid linkija kodulehte vaadates on lingitud teos näha.

Põimlingid (embedded link). Lingitud materjali saab esitada nõ raami sees teisel kodulehel. Peamiselt tegemist muusikavideote ja filmide voogedastusega, mille tarbeks on vajalik algse üleslaadija poolt kasutajate võimaldatud tarkvara.

Võimalik suund tõlgendada igasuguseid eritüübilisi linke lingitava teose õiguste omajate rikkumisena (kui linkimiseks ei ole luba küsitud), on ebaproportsionaalselt koormav arvuti tavakasutajale. Järelikult tuleb vastus leida küsimusele, kas üldse ja kui, siis millised lingitüübid on paigutatavad autoriõigusliku kaitse alla ja samuti millise õigusega sellisel juhul oleks tegemist (reprodutseerimisõigus, üldsusele suunamise õigus).

⁹ Punkti koostanud Aleksei Kelli.

¹⁰ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

ESIALGNE LAHENDUS

Enamuses riikides ei ole linkimist otsesõnu õigusaktides puudutatud (s.t. seda ei ole näiteks lisatud varaliste õiguste kataloogi). Kui otsesõnu õigusakti teksti linkimist ka mitte lisada, tuleks edasiste rakendusprobleemide vältimiseks kasvõi tulevase eelnõu seletuskirjas lahti kirjutada mõned tõlgenduspõhimõtted. Näiteks välistada olukord, millega saaks valimatult igasuguse linkimise vaikimisi paigutada mõne autorile kuuluva varalise õiguse alla. Probleemseks saab lugeda ebaseaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud materjalile viitavate põimlinkide kasutamine ärilisel eesmärgil (võimalik laiendada siiski ka nn fännilehtedele, mis pole loodud ärilisel eesmärgil, kuid mille näol on tegemist mahukate lingikogudega). Konkreetset lahendust hetkel veel ei ole pakkuda, kuid peaks vastuse leidma küsimusele, kas ja milline peaks olema hoolsuskohustus ärieesmärgil/lingikogudes/fännilehtedel kasutatavate põimlinkide puhul lingitava materjali õiguspärasuse kontrollimisel. Samuti tuleks võtta lähenemine, et õiguspäraselt võrgukeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tehtud materjalile linkimine mistahes lingitüübiga ei ole probleemne. Tavatarbija ei peaks olema üldse kohustatud lingitava materjali õiguspärasust kontrollima. Kui kaob üldine õiguspärasuse nõue vabal kasutusel isiklikuks otstarbeks (võrgukeskkonnas), siis oleks see probleem minimaalne (vt p 12.2.a. ja p 13 allpool).

VÖRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Linkimise õiguslik olemus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile	<i>Linking is the core element of digital networking, but its legal nature is not yet cleared. The question is if linking forms a part of an economic right and if so than what kind of links do and which right is in question.</i>	

9 Autorsuse, autori nime ning au ja väärkuse tähtajatu kaitse¹¹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiva AutÕS § 44 lg 1 annab avalik-õigusliku garantii, mille kohaselt kaitstakse isiku konkreetse teose autoriks olemist (teose autorsust), autori nime ning autori au ja väärkust tähtajatult. AutÕS § 45 kohaselt võivad kõik isikud vabalt kasutada teoseid, mille suhtes autoriõiguse kehtivuse tähtaeg on lõppenud, järgides AutÕS § 44 sätteid. AutÕS § 74 lg 4 sätestab samalaadse tähtajatu kaitse ka teose esitaja autorsusele, esitajanimele ning esitaja au ja väärkuse kaitsele. AutÕS § 88 lg 3 kohaselt kaitseb teoste osas, mille autoriõiguse kehtivuse tähtaeg on lõppenud, teose autorsust, autori nime ning autori au ja väärkust Justiitsministeerium (sätet kohaldatakse ka teoste esitajate suhtes). Probleem tekib tähtajatult kehtivate õiguste rakendamisega. Praktikas on tekkinud küsimus, kas teose igasugusel kasutamisel peab nt autorile viitama, kui autori surmast on möödas enam kui 70 aastat.

KarS § 219 kohaselt loetakse kuriteoks võõra isiku teose või teose esituse oma nimel üldsusele teatavaks tegemist. Tekib samuti küsimus, kas süüteokoosseisu näol on tegemist õiguse kaitsega (kehtib autori elu + 70 aastat peale autori surma, esituste puhul 50 aastat esmaesitusest) või tähtajatult kehtiva nõ hüve kaitsmisega.

¹¹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

ESIALGNE LAHENDUS

Isiklike õiguste näol on tegemist Mandri-Euroopa autoriõiguse traditsioonile omaste autorit kui oma teose „isa“ käsitlevate äärmiselt olulise tähendusega õigustega, mis on autori isiksuse väljenduseks ning on lahutamatult autoriga seotud. Nii tuleb tähtajatult seostada teose autorit konkreetse teosega selle teose mistahes kasutamisel ning tähtajatult saab vaidlustada mis tahes moonutusi ja teisi ebatäpsusi teoses endas, selle pealkirjas või autorinime tähistamises. Seega teeb Eesti õigus vahet autorsuse ja õiguse autorsusele vahel. Autorsus on hüve, mis kestab läbi aegade ja mida sellisena kaitstakse (AutÕS § 44 lg 1 kohaselt ei kaitsta õigust autorsusele, mis lõpeb 70 aastat peale autori surma). Samal põhimõttel on lahendatud teose esitaja teatud isiklike õiguste kaitse AutÕS § 74 lg 4 kohaselt. Seega võib esimesele küsimusele vastuse leida juba kehtivast õigusest, samas sellealaste tõlgendusprobleemide olemasolu näitab, et vajalikuks võib osutuda õigusakti enda selgitav täiendamine või käsitleda konkreetseid rakendus- ja tõlgendusküsimusi uue eelnõu seletuskirjas.

KarS'i § 219 puhul on vaja samuti selgitada, kas tegemist on õiguse või hüve kaitsega. Ülaltoodut arvestades võib pigem väita, et teoste ja esituste puhul, mille õigused on lõppenud, tuleb siiski respektierida tähtajatult kehtivaid isiklike õigusi hüvena, mis on teatud osas kaitstud ka karistusõigusega. See tähendab, et nimetatud paragrahvi saab rakendada ka neil juhtudel, kui oma nime all on üldsusele teatavaks tehtud sellise autori teos, kelle surmast on möödunud rohkem, kui 70 aastat. Tulenevalt AutÕS § 88 lõikest 3 lasub selliste teoste ja esituste kaitse Justiitsministeeriumil. Siingi võib märkida, et kuigi sisuliselt leidub vastus juba kehtivas õiguses, võib tulevaste tõlgendusprobleemide vältimiseks osutuda vajalikuks vastav analüüs uue eelnõu seletuskirjas.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Mõnede autori isiklike õiguste tähtajatu kaitse	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	EI	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile		

10 Fonogrammi legaalseaditsioon¹²

Teataval määral on autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste temaatika puutumuses osas probleemiga, mis puudutab kavandatava õigusakti struktuuri ning kattuvaid sätteid (õiguste presumptsioon, vaba kasutus, autorilepingud jms).

Lisaks tuleb arvestada, et 27.09.2011 võeti vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/77/EL millega muudetakse direktiivi 2006/116/EÜ autoriõiguse ja teatavate sellega kaasnevate õiguste kaitse tähtaja kohta. Direktiivi ülevõtmine toimub tavapärasel korras ning hetkel tegeleb sellega Justiitsministeerium. Kuna kõnealune direktiiv teeb muudatusi esitajate ja fonogrammitootjate kaitset puudutavasse regulatsiooni, on selle ülevõtmisega seonduvaid arenguid vaja ka kodifitseerimisprotsessis jälgida.

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiv AutÕS „fonogrammi“ legaalseaditsiooni ette ei näe. Fonogrammide litsentseerimispraktikas on esile kerkinud mitmeid probleeme fonogrammi eristamisest audiovisuaalsest teosest, kuivõrd isikud

¹² Punkti koostanud Elise Vasamäe.

oska adekvaatselt sisustada „fonogrammi“ mõistet. Eelkõige tekitab probleeme küsimus, kas fonogrammitootjal ja esitajal on õigus saada õiglast tasu (AutÕS § 72) ka sellisel juhul, kui fonogramm on inkorporeeritud audiovisuaalsesse teosesse. WIPO esitus- ja fonogrammi asutamisleping välistab audiovisuaalse teose taustaheli „fonogrammi“ definitsioonist.

Õigusselguse huvides on õigustatud fonogrammi legaaldefinitsiooni AutÕS-sse toomine. Võttes arvesse praktikas esile kerkinud arvukaid õigusvaidlusi, on seega fonogrammitootjate ja esitajate paremaks teostamiseks ja õiguskindluse loomiseks vajalik lisada fonogrammi legaaldefinitsioon Eesti õigusesse.

ESIALGNE LAHENDUS

Näha seaduses ette fonogrammi legaaldefinitsioon järgnevas sõnastuses: „*Fonogramm käesoleva seaduse tähenduses on teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi fikseerimine muul viisil kui audiovisuaalses teoses*“. Eeltoodud legaaldefinitsioon lähtuks otseselt WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artiklist 2(b), mis defineerib fonogrammi kui teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi fikseerimist muul viisil kui kinematograafia- või muus audiovisuaalses teoses.

VÖRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Fonogrammi legaaldefinitsioon	Vördlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	EI	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile		

11 Õigusselguse puudumine¹³

KIRJELDUS JA SELGITUS

Autoriõigustööstuse ja kasutajate vahelisi õigussuhteid teoste kasutamisel reguleerivad õiguste piiramist e. vaba kasutust käsitlevad normid (AutÕS IV ptk). Tegemist on nõ igaüheõigusega, mille puhul seadusandja annab teatud isikute rühmale teatud tingimustel õiguse teoseid vabalt kasutada. Teoste kasutamise tehnoloogia ja kasutusharjumused muutuvad kiiresti ning seniste vaba kasutuse normide kohaldamine ei ole õiguspraktikas enam alati võimalik. Viimase aastakümne digitaalne revolutsioon ja Interneti areng on viinud olukorrani, kus kasutajad ei suuda mõistlikult hinnata, mis on vaba kasutus ja millele see kohaldub. Kasutajatel on keeruline hinnata oma käitumise õiguspärasust või õigusvastasust, sest olemasolevad õiguslikud printsiibid ja normid ei kohaldu hästi tehnoloogia tavapärase kasutusega. Näiteks muusika ja filmisalvestuste isikliku koopia tegemine ning selle edasiandmine peretuttavale (täna kehtib sellele erinev õiguslik režiim sõltuvat sellest, kas tegemist on füüsilise koopiaga või võrgukeskkonnas kasutatava failiga).¹⁴ Üheks oluliseks vaba kasutuse

¹³ Punkti koostanud Toomas Seppel ja Kärt Nemvalts.

¹⁴ Nn tühja kasseti tasu kogumist ja maksmist reguleerib hetkel Vabariigi Valitsuse 17.01.2006. a. Määrus nr 14 „Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koostamis- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord“ (RT I 2006, 5, 23; RT I 29.12.2011, 132). Tegemist on hetkel kehtivana äärmiselt problemaatilise õigusaktiga, kuid teadaolevalt on

probleemiks on tsiteerimine ning selle seos tuletatud teoste loomisega (nn remiksiskultuuri küsimus¹⁵). Samuti on probleemiks nn pilvetechnoloogia kasutuselevõtt, kuna üheselt ei ole selge, kas tegemist on autori üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse (AutÕS § 13 lg 1 p 9¹) või vaba kasutusega (või on see üldse väljaspool autoriõigust).

Autoriõiguse seaduses püütakse otsida tasakaalu ainuõiguste ja vaba kasutuse vahel. Tänapäevased vaba kasutuse normid saab jaotada nelja rühma: 1) ärikasutaja vaba kasutus (nt AutÕS § 19 p 1); 2) haridussüsteemi vaba kasutus (AutÕS § 19 p 2 ja § 22); 3) mäluasutuse vaba kasutus (AutÕS § 20); 4) füüsilise isiku vaba kasutus (nt AutÕS § 18 ja § 20¹). Vaba kasutuse peatükki ei saa üksikute vaba kasutuse juhtudega oluliselt laiendada, sest autoriõiguse seaduse IV peatükk sisaldab peaaegu täies ulatuses infoühiskonna direktiivi vastavat kataloogi (puudu on juhuslik sisaldumine ja religioossetel eesmärkidel kasutus). Kehtivas õiguses lähtuvad vaba kasutuse reeglid sisuliselt põhimõttest, et olemasolevaid varalisi õigusi on piiratud mõne vaba kasutuse juhuga AutÕS IV peatükis. Samal ajal tekib uusi olulisi teoste kasutamise viise juurde pea iga kahe-kolme aasta järel (nt andmete üldsusele kättesaadavaks tegemine pilvetechnoloogias). Kohtupraktikas ei ole 20 aasta jooksul olnud ühtegi arvestavat vaba kasutuse alast kohtulahendit. Seega ei saa ka arvestada sellega, et kohtupraktika sisustab vaba normide kohaldamise uute tehnoloogiate ja kasutusharjumuste jaoks.

Tänapäevased vaba kasutuse küsimused tulenevad suures osas infotechnoloogia kasutamisest. Seega võib öelda, et tehnoloogia määrab vaba kasutuse vajaduse ning vaba kasutus mõjutab omakorda uute tehnoloogiate ja ärimudelite rakendamist. Samuti mõjutab vaba kasutuse reeglite kohaldamist riigi haridus- ja kultuuripoliitika, näiteks tasuta e-õppematerjalide ja e-kultuuritoodete jagamine vähendab oluliselt vajadust teha koopiad. Seega peab vaba kasutuse regulatsiooni puhul jälgima ka avaandmete¹⁶ jms valdkondade poliitika arengut. Üldine printsiip on, et mida rohkem on riigi avaandmed, seda väiksem vajadus vaba kasutuse järgi.

ESIALGNE LAHENDUS

EL liikmesriikidel on küllaltki vähe võimalusi luua vaba kasutuse jaoks omanäolist siseriiklikku õigust. Üheks võimaluseks oleks AutÕS-s leiduvatele vaba kasutuse juhtudele selliste põhimõtete lisamine, mille alusel kasutajad saaksid hinnata oma käitumise õiguspärasust ning teoste vaba kasutuse ulatust. Ühe säärase võimaluse pakub nt 2010. a. avaldatud nn Wittem-grupi mudelseadus¹⁷, pakkudes konkretiseerimata vaba kasutuse võimaluse kohaldamist teatud tingimustel¹⁸. Koosmõjus ainuõiguste ammenduva kataloogiga (vt p 1.3.2. ülalt) moodustaks see mudeli, mis lubaks politseil ja kohtutel teose vaba kasutamise ulatust hinnata laiemalt kui tänases süsteemis. Samuti muudaks see paindlikumaks tsiviilvaidlused, mille puhul saaks hinnata ka väidetava õigusrikkumise eesmärki. Tegemist oleks ka kolmeastmelise testi (AutÕS § 17) mõju tasakaalustava sammuga. Samas tuleb mõõnda, et tegemist oleks küllalt uue õigusliku printsiibiga Mandri-Euroopa autoriõiguse süsteemis ja selle rakendamine võib tekitada esialgu segadust.

Osaliselt võib kaaluda uute printsiipide toomist karistus- ja menetlusõiguse tasemele. Näiteks välistada karistusõiguse kohaldamine nendel juhtumitel, millal kasutaja ei saanud mõistlikul viisil eeldada, et ta on toime pannud õigusrikkumise, nt kasutades õiguspäraseid allikaid ja nende linke (Youtube nt).

Justiitsministeeriumis valmimas eelnõu määruse muutmiseks. Muudatuste jõustumisel selgub, kas ja millises ulatuses on kõnealust kompenseeritavat vaba kasutuse liiki käimasolevas kodifitseerimisprotsessis vajalik käsitleda.

¹⁵ Lawrence Lessig, Free(ing) Culture for Remix. Utah Law Review, 2004, nr 4, lk 961–975. Kättesaadav arvutivõrgus aadressil: http://www.vikerkaar.ee/?page=Arhiiv&a_act=article&a_number=5364.

¹⁶ Vt lähemalt: <http://www.opendata.ee/mis-on-open-data/>.

¹⁷ Euroopa akadeemilistes ringkondades tunnustatud autoriõiguse spetsialistide poolt koostatud mudelseadus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta, mis vastab kehtivale autoriõigusealasele rahvusvahelisele raamistikule (European Copyright Code). Vt lähemalt: www.copyrightcode.eu.

¹⁸ Mudelseaduse Art 5.5., lisaks vt märkus 48 vaba kasutuse kogu peatüki kohta mudelseaduses.

Veel üheks võimaluseks oleks kaaluda võimalust kodanikutasandi lisamiseks e. nimetada vaba kasutuse juhud, mille puhul on tegemist isiku põhiõigustega (nt õigus saada informatsiooni, õigus omandada teadmisi). Sellised vaba kasutuse juhud võivad olla laiemad võrreldes nt meelelahutusega seotud vaba kasutusest (nt õigus teha muusikasalvestusest koopiaid). Selline lahendus võimaldaks uutel alustel läheneda ka nn tühja kasseti tasu süsteemile, mille puhul saaks eraldada kodanikutasandi kasutajatasandist ning esimesel juhtumil ei peaks riik tagama autoriõiguse omajatele hüvitist. Ühiskond saaks kokku leppida, milline on isiku vaba kasutuse minimaalne ulatus, ning ülejäänud osas saaks riik valida, kas tuua see vaba kasutuse alla ja hüvitada või jätta see turureeglite toimida. Ka see oleks uudne lähenemine võrreldes teiste Euroopa riikide kõnealuse regulatsiooniga ning selle õiguslikku sobivust ning tegelikku toimimist tuleks alles uurida.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste piiramine	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspertidele	<i>The regulation of limitations and exceptions must be revisited and reviewed in order to find the best balance possible between different interests under the current international framework.</i>	

12 Infotehnoloogilise arengu ja autoriõiguste kontseptsiooni põrkumine¹⁹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Infotehnoloogiline areng on loonud olukorra, kus järjest enam on puudutatud teose kasutaja e. tarbija huvid. Analoogformaadi tingimustes 19. sajandil loodud autoriõiguse kontseptsioon tundub kaasaja tingimustes kohmakas, kuna lähtub põhiliselt autori huvidest ning pöörab vähe tähelepanu teose kasutaja õigustele ning huvidele. Sobimatud ärimudelid tootja poolt ning teosele juurdepääsu piiravad tehnoloogilised kaitsemeetmed ei sobitu kõige paremini tänapäevase informatsiooni- ja sõnavabaduse kontseptsiooniga. Olemasolev rahvusvaheline regulatsioon lähtub autorist kui õigussuhte nõrgemast poolest ning võimaldab neile laiapõhjalise eksklusiivsetel õigustel põhineva kaitse, mida veelgi kinnistab nn kolmeastmelise testi (*three-step-test*) rakendamine vaba kasutuse juhtude õiguspärasuse autori kasuks tõlgendamisel.

Tehnoloogia arenguga läbi aegade tekkinud teose uued kasutusviisid on alati leidnud tee autoriõigusealasesse regulatsiooni, paigutatuna autorile kuuluvate varaliste õiguste kataloogi. Selle õiguste sisulise laienemise suunaga paralleelselt on toimunud vaba kasutuse juhtusid autori kasuks tõlgendava filtri e. kolmeastmelise testi kasutusala laienemine algselt vaid reprodutseerimisõiguselt kõigile autori varalistele õigustele. Lisaks tehnoloogiliste kaitsemeetmete kasutamine õiguste omajate kaasaegsema kaitsevahendina. Need tendentsid koosmõjus survestavad olulisel määral autoriõigussuhte ühte lüli e. tarbijat ja tema huvisid.

Samuti on infotehnoloogia arenemas suunas, kus kasutajad ei pea või ei saa teha failidest koopiaid (voogedastus, kiire internetiühendus asendab suuri failihoidmahtusid jne). Seega võib prognoosida, et lähitulevikus ei ole küsimus, mitte teoste kopeerimises, vaid teoste allikale viitamises (linkimine, pilveteenused). Autoriõiguse regulatsioon peab olema piisavalt paindlik, et selliseid tehnoloogilisi muutusi nõ üle elada.

¹⁹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts ja Toomas Seppel.

ESIALGNE LAHENDUS

Nimetatud küsimusteringi sisu taandub autoriõiguseid ja autoriõigusega kaasnevaid õiguseid reguleerivates õigusaktides tavapäraselt ainuõiguste piiramisele üldsuse huvides e. vabale kasutusele. Uue autoriõiguse regulatsiooni väljatöötamisel on vajalik leida võimalusi vaba kasutuse piiride laiendamiseks tehes kehtiv autoriõiguse kontseptsiooni kaasaega sobivamaks. Selleks on mõned järgnevad võimalused.

- a. Kehtiva AutÕS kohaselt on vabalt kasutatav vaid õiguste objekti õiguspärane koopia (vt vaba kasutuse juhud AutÕS IV peatükis). See on probleemiks ennekoike kaitstud objektide võrgukeskkonnas allalaadimisel, kuna tarbijal võib osutuda äärmiselt keeruliseks kasutada allika õiguspärasuse kindlakstegemine. Seega on võimalikuks lahenduseks kaotada teose isiklikuks otstarbeks vabal kasutamisel õiguspärase allika nõue (kasvõi vaid võrgukeskkonnas toimuvatele kasutustele, vt p 13 allpool).
- b. Lisada võiks erandi, mis võimaldab õiguste objekti juhuslikku sisaldumist materjalis (vt p 14 allpool).
- c. Õiguste objekti vaba kasutamise juhud on üldsusele seda olulisemad, mida suuremad tehnilised võimalused õiguste omajale „tehnilukkude“ lisamisega tekivad. Õiguste piiramisega tarbijatele antud võimalused peavad seega laienema ka digitaalkeskkonnale ning andma ka uutel platvormidel võimaluse kõigil oma seadustega garanteeritud võimalusi teoste kasutamiseks realiseerida. Erandite ja piirangute süsteemi saab pidada peamiselt õigustepõhiseks, mitte platvormipõhiseks. Seejuures tuleb loomulikult arvestada vastavate rahvusvaheliste ja regionaalsete normidega ning analüüsida konkreetse erandi sisu ja selle digitaalkeskkonnale laienemise praktilist võimalikkust. Eesti AutÕS-s sisalduv teose vaba kasutamise seonduv regulatsioon on tegelikult juba praegu laiapõhjaline ning tarbijate ja kasutajate huve silmas pidav. Samas ei leidu meie seaduses (sarnaselt paljude teiste riikidega) üldise sisuga norme, mis viitaks otseselt vaba kasutuse juhtude kohaldamisele eri platvormidel. Kuna erinevaid piiranguid saab ka kehtiva seaduse alusel tegelikult kohaldada digitaalformaadis leiduvale informatsioonile, ei ole otseselt vajalik seda lähenemist kinnitava nn kooliõpiku funktsiooni täitva sätte lisamine AutÕS-sse. Küll aga võib kasu olla vastava põhimõttelise arusaama kinnistamisest kasvõi eelnõu seletuskirjas.
- d. Vaba kasutuse sätete ja lepinguvabaduse printsiibi kokkupõrke vältimiseks lisada üldise iseloomuga norm sõnastuses: „*Lepingu tingimus, mis on vastuolus käesolevas peatükis sätestatud vaba kasutamise võimalustega, on tühine*“ (vt p 15 allpool).
- e. Kaaluma peaks 2010. a. avaldatud nn Wittem-grupi mudelseaduses²⁰ leiduvat võimalust konkretiseerimata vaba kasutuse võimaluse sissetoomiseks teatud tingimustel²¹. See tähendab sisuliselt lähtumist mudelist, mille kohaselt lisaks kindlaksmääratud piirangutele leiduks AutÕS's veel üks üldine erand võimaldamaks teatud juhtudel nõ lahtise otsaga vaba kasutust (Anglo-Ameerika õigussüsteemis kasutatav *fair use*-doktriin). Koosmõjus ainuõiguste kataloogi võimaliku kinniseks nimetamisega (vt p 5 ülalt) moodustaks see kaasaegsema skeemi ning lubaks kohtutel teose vaba kasutamise ulatust tänapäevasemal ning tarbijasõbralikumal moel tõlgendada.
- f. Kehtiva AutÕS § 19 p 7 kohaselt on lubatud õiguspäraselt avaldatud teost kasutada karikatuuris, paroodias ja pastišis sel eesmärgil motiveeritud mahus. Täna sel päeval ei ole mistahes muude nn tuletatud teoste loomine Eesti seaduse alusel ilma autori nõusolekuta võimalik. Võiks kaaluda analoogselt AutÕS § 19 p 7 sätestatud vaba kasutuse alusega üldalusena kunstiliste, loominguliste adaptatsioonide ning teisenduste lubamist vaba kasutuse

²⁰ Euroopa akadeemilistes ringkondades tunnustatud autoriõiguse spetsialistide poolt koostatud mudelseadus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta, mis vastab kehtivale autoriõigusealasele rahvusvahelisele raamistikule (*European Copyright Code*). Vt lähemalt: www.copyrightcode.eu.

²¹ Mudelseaduse Art 5.5., lisaks vt märkus 48 vaba kasutuse kogu peatüki kohta mudelseaduses.

alusel kultuurilise mitmekesisuse eesmärgil. Taolise aluse võimalikkusele on varem viidatud näiteks UK-s 2006.a. koostatud nn *Gowers Review*-s.²² Olulise tähelepanekuna tuleb välja tuua, et EL Direktiiv 2001/29/EC ühtlustab ainult järgmised varalised õigused: õigus teose reprodutseerimisele; õigus teose levitamisele; õigus teose edastamisele ning õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele. Direktiiv ei reguleeri õigust teose töötlemisele. Teoreetilises kirjanduses on välja toodud, et õigus töötluste tegemisele on selgelt jäetud EL liikmesriikide pädevusse.²³ Näiteks Saksa autoriõiguse seaduse § 24 kohaselt on teatavate adaptatsioonide teostamine lubatav. Seega tasuks kaaluda, et kuna vastav varaline õigus (õigus teose töötlemisele) on harmoniseerimata, siis kas ei ole võimalik sellele õigusele vastanduvalt luua iseseisev nn vaba kasutuse alus just nimelt kunstiliste, loominguliste adaptatsioonide ning teisenduste lubamiseks²⁴.

- g. Kehtiva AutÕS § 19 p 1 kohaselt on Eestis võimalik õiguspäraselt avaldatud teose tsiteerimine ja refereerimine motiveeritud mahus, kuid ainult juhul kui on järgitud refereeritava või tsiteeritava teose kui terviku mõtte edasiandmise kohustust. Kohustus identselt järgida algset mõtet muudab vastava aluse kohe äärmiselt jäigaks. Üldine tsiteerimisõigus on sätestatud ka EL Direktiivis nt 2001/29/EC, mille art 5(3) (d) sätestab vastavalt: „*Quotations for purposes such as criticism or review, provided that they relate to a work or other subject-matter which has already been lawfully made available to the public, that, unless this turns out to be impossible, the source, including the author's name, is indicated, and that their use is in accordance with fair practice, and to the extent required by the specific purpose*”. Nagu nähtub vastavast sõnastuses ei eelda direktiivi sõnastus, et alati tuleks säilitada tsiteeritava või refereeritava teose algne mõte ning kontekst. Näiteks on Rootsi autoriõiguse seaduses hoopis sätestatud: “*Anyone may, in accordance with proper usage and to the extent necessary for the purpose, quote from works which have been made available to the public*”.²⁵ Sellel alusel on vaba kasutus kindlasti palju paindlikum kui Eesti kehtiva seaduse § 19 p 1 alusel. Puudub nõue, et oleks vajalik säilitada algse teose mõte, ka ei ole vaba kasutuse alus seotud ainult õiguspäraselt avaldatud teostega.²⁶
- h. Kontrollida võimalusi kehtiva AutÕS § 19 punktides 2 ja 3 leiduva vaba kasutuse viiside (hariduslikel eesmärkidel) kaasajastamiseks (probleeme tekitavad nii õiguspärasuse nõue võrgukeskkonnast pärinevate materjalide illustratiivsel kasutamisel kui ka nt ärilise eesmärgi puudumise nõue tasulistel täiendõppekursustel jms).²⁷

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Infotehnoloogilise arengu ja autoriõiguse kontseptsiooni pörkumine	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile	<i>The current copyright concept seems to be too rigid and serving mainly the interest of creators, therefore not considering the needs of information technology and consumers. Since the issue mainly refers to the regulation of limitations and exceptions (see p 1.4.1. above), relevant questions must be scrutinised to the</i>	

²² Internetis kättesaadav: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/links/gowers_report_en.pdf

²³ Vt siinkohal dr. P. Bernt Hogenholtz ja dr. Martin R.F. Senfleben „Fair Use in Europe. In Search of Flexibilities.“ Kättesaadav internetis: <http://ssrn.com/abstract=1959554>

²⁴ Alapunkti f koostanud Silja Elunurm.

²⁵ Inglise keelne tõlge seadusest kättesaadav: <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/01/51/95/20edd6df.pdf>

²⁶ Alapunkti g koostanud Silja Elunurm.

²⁷ Alapunkti h koostamisel aluseks võetud ettepanekud Silja Elunurm'elt ja Reet Adamsoo'lt.

detail to find the best balance possible between different interests.

13 Õiguspäraselt avaldatud koopia vaba kasutamine võrgukeskkonnas²⁸

KIRJELDUS JA SELGITUS

AutÕS IV peatükis sisalduvad normid teose vaba kasutamise kohta, mille kohaselt lubatakse vabalt kasutada vaid teoseid, mis on õiguspäraselt avaldatud. See on peamiselt autorite isiklike õiguste kaitseks sisse viidud põhimõte (AutÕS § 12 lg 1 p 6 garanteerib autorile õiguse teose avaldamisele). Analoogetehnoloogial põhinevas maailmas oli ja on tegemist igati põhjendatud eeldusega, samas suurimaid probleeme tekitab see kaitstud objektide võrgukeskkonnas isiklikuks otstarbeks kasutamisel. Erinevates failivahetuskeskkondades toimuva teoste kasutamise saab juriidiliselt jaotada kolmeks: 1) kõigepealt toimub teose üleslaadimine arvutivõrku, mis õiguslikult tähendab reprodutseerimisõiguse kasutamist, 2) järgnevalt tuleb fail teha üldsusele kättesaadavaks (s.t. vastavasisulise varalise õiguse kasutamist) ning 3) toimub allalaadimine tarbija arvutisse e. jälle reprodutseerimisõiguse kasutamine. Esimesele kahele tegevusele vaba kasutamise juhud ei laiene niikuinii, teose üleslaadimine ja üldsusele kättesaadavaks tegemine peavad toimuma õiguste omaja loal. Samas kolmas akt – allalaadimine tarbija arvutisse – ei ole nii üheselt mõistetav. Riikides, kus teose isiklikuks otstarbeks reprodutseerimine on seotud õiguspärase koopia tingimusega, võib ka allalaadija osutada õiguste rikkujaks, kui allalaaditav koopia tehti ebaseaduslikult üldsusele kättesaadavaks tehtud teosest. Riikides, kus seadus õiguspärase allika tingimust ei sea, paigutub arvutist nt P2P-võrkude vahendusel tehtud isiklikuks otstarbeks kasutatav koopia vastava erandi alla suurema tõenäosusega. Kuna Eestis on isiklikuks otstarbeks tehtava koopia vabal kasutusel eelduseks algse allika õiguspärasus (AutÕS § 18 lg 1), on tarbija asetatud keerulisse ning ebakindlasse positsiooni õiguspärasuse hindamisel. Juriidiliselt veelgi keerulisem on olukord *BitTorrent* protokollil kasutamisel, kus iga kasutaja on sisuliselt nii üles- kui allalaadija.

ESIALGNE LAHENDUS

Võimaluseks on eemaldumine õiguspärasuse nõudest teose vabal kasutamisel isiklikuks otstarbeks võrgukeskkonnas. Tegemist ei oleks kõnealuselt põhimõtte kaotamisega üldiselt, vaid just nimetatud konkreetsel juhul. Uurima peab nii nende riikide praktikat, kus õiguspärasuse nõue kehtib, kui ka neid, kus ei kehti.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguspärase koopia põhimõtte teose vaba kasutuse alusena	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	According to Estonian Copyright Act only works that are made available to the public lawfully can be used freely (according to listed exceptions and limitations to rights). In the digital environment (YouTube, P2P, BitTorrent protocol etc) it can be considered unproportional burden to the consumer/user of protected object to make sure the source is lawful.	

²⁸ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

14 Kasutaja loodud sisu (*user-generated content*)²⁹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Sotsiaalvõrgustikud, ajaveebid, netisaated jms Web2.0-rakendustel põhinevad interaktiivsed sisuloome võimalused võrgukeskkonnas on kaasa toonud uue olukorra, milles kasutaja e. sisu tarbija on samal ajal ise uue sisu looja ja levitaja. Väga hõlpsasti saab luua ja üles laadida videoid, pilte, teksti, mistõttu on tavatarbijast saanud aktiivne ja koostöövõimeline arvutikasutaja. Kasutaja loodud sisu ning olemasolev lihtsalt kasutajate poolt üles laaditud ja tüüpiliselt autoriõigusega kaitstud sisu erineb üksteisest oluliselt. Ühes OECD uuringus määratleti kasutaja loodud sisu kui interneti kaudu üldsusele kättesaadavaks muudetud sisu, mis hõlmab teatavat hulka loomingulist pingutust ning mis on loodud väljaspool professionaalseid rutiine ja tavasid³⁰.

Infoühiskonna direktiiv³¹ ega ka rahvusvahelised autoriõigusealased konventsioonid³² ei võimalda praegu ainuõigusi piirata moel, mis võimaldaks autoriõigusega kaitstud olemasoleva sisu kasutamist uute või tuletatud teoste loomisel. Kohustust enne mis tahes muudetud sisu kättesaadavaks tegemist õigused hankida võib iseenesest pidada uuenduslikkuse takistuseks, kuna see ei võimalda uute ja potentsiaalselt väärtuslike teoste levitamist.

ESIALGNE LAHENDUS

Rahvusvahelistes ja regionaalsetes autoriõigusealastes dokumentides kasutaja loodud sisuga otsesõnu ei tegeleta. Samuti on EL seisukohal, et tegemist on liiga uue nähtusega, mille analüüsimisega võimaliku regulatsiooni väljatöötamise eesmärgil tuleb alles tegeleda³³. Infoühiskonna direktiivi mõned erandid pakuvad siiski potentsiaalselt mõningaid paindlikke meetmeid seoses teoste vaba kasutusega. Näiteks Art 5(3)d võimaldab tsiteerimist kriitikas või ülevaadetes, Art 5(3)k annab vabastuse kasutusele karikatuuris, paroodias või pastišis. Lisaks võib Art 5(3)i kohaselt lubada teose või muu objekti juhuslikku sisaldumist muus materjalis. Viimatinimetatud erandit Eesti õigus ei sisalda. Lisades ka selle erandi kehtivasse kataloogi, saab kasutajate ja tarbijate huve veelgi paremini kaitsta kiiresti arenevate kasutusvõimalustega digitaalkeskkonnas, kus väga kitsalt piiritletud ja jäikade erandite pinnal saavad üldsuse huvid kergemini kahjustatud kui analoogkeskkonnas.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Kasutaja loodud sisu	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH

²⁹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

³⁰ Kasutajapoolse osalusega veeb ja kasutaja loodud sisu (Participative Web and User-Created Content) OECD 2007, lk 9.

³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22.05.2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas (ELT L 167, 22.06.2001).

³² Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (1886); Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon (Rooma, 1961); Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping, Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu (Marrakeši lepingu) lisa 1C (TRIPS-leping); Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni autoriõiguse leping (WCT); Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni esitus- ja fonogrammileping (WPPT).

³³ Komisjoni teatis „Autoriõigus teadmispõhises majanduses“ (KOM(2009) 532 lõplik), lk 10.

Inglisekeelne rahvusvahelisele eksperdile selgitus	<i>The regulation of user-generated content under copyright legislation is yet unclear, but needs addressing to fit the needs of society (social networks etc).</i>
--	---

15 Tehniliste kaitsemeetmete kasutamine ja lepingulised suhted³⁴

KIRJELDUS JA SELGITUS

AutÕS § 80³ lg 5 kohaselt ei kohaldata neid sätteid, mis kohustavad õiguste omajaid teatud puhkudel eranditest ja piirangutest kasusaaja huvides tehnilisi kaitsemeetmeid kõrvaldama, teose ja muude objektide suhtes, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks lepingulistel tingimustel ja sellisel viisil, et isik saab neile juurde pääseda enda valitud kohas ja ajal. Sätte aluseks olnud infoühiskonna direktiivi vastavaid norme selgitava märkuse 53 kohaselt jääb piirangutest kasusaamise kohustus siiski kehtima mitte-interaktiivsete on-line kasutusviiside suhtes. Seega saaks AutÕS § 80³ lg 5 toodud regulatsiooni kasutada näiteks veebiülekannete jt sarnaste edastuste puhul, kui tarbija ei saa valida aega konkreetse informatsiooni tarbimiseks. Samas kõik interaktiivsed teenused peaksid artiklis kõnealuse regulatsiooni alt välja jääma. Teisisõnu prevaleeriks lepinguvabadus kogu internetikeskkonnas juhtudel, kus tarbija saab teose kasutamiseks ise valida aja ja koha. Selle sättega nullitakse tegelikult tarbija huvides loodud süsteem võrgupõhiste kasutuste (click-wrap- ja browser-wrap-litsentsid) osas ning asetatakse õiguste omaja oluliselt paremasse positsiooni.

TsÜS sätestab üldised lepingu tühisuse alused, s.h. loetakse seadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing tühiseks juhul, kui keelu mõtteks on keelu rikkumise korral tuua kaasa tehingu tühisus. Eelkõige on silmas peetud juhtusid, kui seaduses on sätestatud, et teatud tagajärg ei tohi saabuda (TsÜS § 87, vt ka RKTko 13.12.2006, 3-2-1-124-06). Erandeid eirav leping oleks TsÜS kohaselt seega tühine vaid neil juhtudel, kui see on AutÕS's konkreetselt kirjas. Selliseid konkreetseid sätteid leidub kehtivas AutÕS-s kolm: AutÕS § 25 lg 3; AutÕS § 25¹; AutÕS § 75⁵. Infoühiskonna direktiivist tulenev vastupidine põhimõte on samuti siseriiklikku õigusesse üle võetud (AutÕS § 80³ lg 5) ning seega tarbija asetatud interaktiivses võrgukeskkonnas leiduvate teoste osas keerulisse positsiooni. Tekib küsimus, kas imperatiivseks saab pidada vaid neid AutÕS norme, mille puhul tehingu tühisus keelu rikkumise tagajärjel on otsesõnu seaduses nimetatud või saab ka teisi AutÕS IV peatüki norme pidada kohustuslikuks. Enamuse vaba kasutuse juhtude osas ei sisalda AutÕS otsesõnu kõrvalekalde keeldu ning vastus tuleb leida tõlgendamise kaudu. Selliste normide imperatiivsus või osaline dispositiivsus võib tuleneda erinevatest põhjustest. Olemuselt imperatiivsed on näiteks sellised õigusnormid, mis sätestavad üldised ja olulised põhimõtted, mille kokkuleppel muutmine muudaks kogu regulatsiooni aluspõhimõtteid. Sätte olemuse hindamisel tuleb muuhulgas aluseks võtta nii vajadus tagada käibekindlus kui kaitsta isiku tähelepanu väärivaid huve. Vaba kasutuse võimaluste oluline piiramine lepinguvabaduse üldprintsibile ning vastavate õigusnormide dispositiivsusele rõhudes riikuks oluliselt AutÕS-ga loodud tasakaalu ning muudaks seega kogu regulatsiooni aluspõhimõtteid.

ESIALGNE LAHENDUS

Õigusselguse saavutamiseks tuleks lisada uue AutÕS redaktsiooni väljatöötamisel teose vaba kasutamist käsitleva peatüki algusesse teiste üldise iseloomuga sätete juurde norm alljärgnevas

³⁴ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

sõnastuses: „*Lepingu tingimus, mis on vastuolus käesolevas peatükis sätestatud vaba kasutamise võimalustega, on tühine*“.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Tehniliste kaitsemeetmete kasutamine ja lepingulised suhted	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>It must be analysed if a general clause is necessary in the Copyright Act stipulating that any contractual provisions which prejudice the exercise of the free use of work (according to specified limitations and exceptions) are void.</i>	

16 Vaba kasutuse täiendav alus³⁵

KIRJELDUS JA SELGITUS

Eesti on otsustanud EL direktiivi 2001/29/EC artikli 5 loetelust üle tuua enamuse vaba kasutuse aluseid. Teatud ulatuses oleks võimalik vaba kasutust muuta paindlikumaks juba eksisteerivate aluste täiendava sätestamisega Eesti õigusesse. Näiteks on üle toodud õigus kasutada üldsusele avatud kohas asuva arhitektuuriteose kujutist kinnisvarakuulutuses, kuid samas on üle toomata õigus teose avalikeks esitamiseks seadmete esitlemise käigus. Iseenesest ei ole taolises olukorras peamiseks eesmärgiks teose kui sellise presenteerimine, vaid selle abil seadme funktsioonide esitlemine. Seetõttu on direktiivis peetud taolist vaba kasutuse alust mõistlikuks ning autori õiguseid mitte ebamõistlikult piiravaks. Sätestades EL direktiivi 2001/29/EC artikli 5 loetelu maksimaalses mahus on võimalik muuta Eesti AutÕS paindlikumaks.

ESIALGNE LAHENDUS

EL Direktiivi 2001/29/EC art 5 (3) (l) kohaselt on lubatud teose vaba kasutamine seadme esitlemise ning parandamise eesmärkidel. Eesti õiguses vastav alus puudub. Sisuliselt oleks võimalik jällegi väga varaliste õiguste kesket autoriõiguse seadust muuta ning võimaldada autoriõigusega kaitstud teoste kasutamist olukordades, kus nende kasutamise eesmärk on selgelt muu kui teose esitamine tervikuna.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Vaba kasutuse täiendav alus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	EI	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile		

³⁵ Punkti koostanud Silja Elunurm.

17 AutÕS § 14 lg 6 tuleneva tasu nõue³⁶

KIRJELDUS JA SELGITUS

AutÕS § 14 lg 6 kehtestab audiovisuaalse teose (AV teose) autorile õiguse saada tasu (hüvitist) AV teose igasuguse kasutamise eest (ka juhul, kui autor on varalised õigused loovutanud või andnud kasutamiseks litsentsi filmiprodutsendile). AutÕS § 14 lg 6 õigus kehtestati 1999. a kompensatsiooniks selle eest, et AutÕS § 33 kehtestab AV teose autorite varaliste õiguste seadusjärgse ülemineku filmiprodutsendile. AutÕS § 14 lg 6 kehtib ainult Eesti audiovisuaalsete teoste autoritele, sest nimetatud õigust ei ole Euroopa Ühenduse õiguses³⁷ ega ka üheski rahvusvahelises lepingus. Tekkinud on õiguspraktika, kus nt filmitööstuses sõlmitavate lepingute puhul välistatakse autori kuuluvus kollektiivse esindamise organisatsioonidesse või esitatakse muid piiravaid nõudeid. Samal ajal on AutÕS § 14 lg 6 alusel kogutav tasu tagasihoidlik (ca 50 000 eurot aastas). Samuti ei saa AutÕS § 14 lg 6 tasust loobuda, mis muudab läbirääkimised ja vaidlused keeruliseks. Selline absoluutne õigus muudab keeruliseks autoritasude kulu planeerimise ning on keeruline võtta kasutusele uusi ärimudeleid või tehnoloogiaid, mis aitaks audiovisuaalsete teoste arhiive kasutada. Kõnealune norm muudab nt Eesti Rahvusringhäälingu ja ASi Tallinnfilm jaoks keeruliseks digiteeritud arhiivide kasutamise, sest nad peaksid hakkama maksma AV teoste autoritele tasu ka juhul, kui filmitootja on andnud AV teose kasutamiseks tasuta litsentsi. AutÕS § 14 lg 6 toob kasutajatele lisakulutusi Eestis toodetud AV teoste levitamisel, sest lisaks AV teose filmitootja leviõigustele (avalik esitamine, edastamine televisioonis), tuleb täiendavalt tasuda ka autoritele. Euroopa AV teoste autoritele makstakse tasu ainult siis, kui nad on lepinguga endale sellise õiguse jättnud (valdavalt teleõiguste puhul). Sellist seadusega tagatud ulatuslikku tasu saamise õigust ei ole teistel autoritel. Samuti mõjutab § AutÕS 14 lg 6 ühinguõigust ning tsiviilvaidlusi, sest ühingud saavad alati nõuete puhul toetuda ka AutÕS § 14 lg 6 tasu nõudele, vaatamata sellele, et autor on kinnitanud filmiprodutsendile, et ta tasu ei soovi. Eesti filmitootmise praktikas sõlmivad riiklikult finantseeritud AV teoste puhul filmiprodutsendid autoriga lepinguid, seda sõltumata AutÕS § 33 lõikes 2 sätestatud õiguste üleminekust. Enamus selliseid lepinguid sisaldavad ka AV teoste autorite varaliste õiguste loovutamise kokkulepet. AutÕS § 14 lg 6 osas on käimas hetkel kohtuvaidlus³⁸, jõustunud kohtuotsust ei ole.

ESIALGNE LAHENDUS

Filmitootmist puudutavad õigussuhted tuleb muuta lepingutel põhinevaks. Pooled lepivad kokku tingimustes, kuidas AV teose õigused jagunevad ja kuidas jagatakse levitamise eest saadava tasu. AutÕS § 14 lg 6 üldisest tasust loobuda (v.a. teose/esituse rentimine tulenevalt asjaomase direktiivi nõuetest) ning vajadusel kaaluda võimalust asendada üldine tasu kompensatsioonilise hüvitisega arhiivimaterjalide kasutamise eest.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

AV teose autori õigus saada	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
-----------------------------	-------------------------	------------------

³⁶ Punkti koostanud Toomas Seppel.

³⁷ Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiivi 2006/115/EÜ rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas artikli 5 alapunkt 1 annab autorile ja esitajale õiguse saada tasu ainult teose või esituse rentimise eest (nt videolaenus).

³⁸ <http://www.e24.ee/825852/viasat-jatkab-kohtus-vaidlust-eesti-autorite-uhinguga/>.

tasu teose igasuguse kasutamise eest, kui õigused on üle antud	EI	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile		

18 Esitaja ja fonogrammitootja õiglase tasu saamise õigus.³⁹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Fonogrammitootjal ja esitajal on õigus saada õiglast tasu fonogrammi mistahes üldsusele suunamise eest.⁴⁰ Õigus saada õiglast tasu fonogrammi üldsusele suunamise eest tuleneb Rooma konventsiooni artiklist 12. Õiglase tasu instituudi regulatsioon AutÕS § 72 kehtivas redaktsioonis vajab muutmist, kuna see tekitab segadust õiglase tasu saamise juhtude kindlaksmääramisel. Nimelt vastavalt AutÕS § 70 lg-le 5 kuulub fonogrammitootja ainuõiguste hulka õigus lubada ja keelata oma fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal. Seega ei ole selge, milliseid fonogrammi üldsusele suunamise juhtusid konkreetselt AutÕS §-s 72 on mõeldud. Kuivõrd "üldsusele suunamine" peaks sisaldama ka fonogrammide kättesaadavaks tegemist, siis ei selge, kas AutÕS § 72 eesmärgiks on piirata fonogrammitootjate ainuõigust ning sätestada kättesaadavaks tegemise õigus õiglase tasu saamise õiguse tasemel. Kättesaadavaks tegemise õigus toodi Eesti autoriõigusesse 2004. aasta seadusmuudatusega, Vastava autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri täpsustab, et AutÕS § 72 alla ei kuulu fonogrammitootjale garanteeritud õigus fonogrammi kättesaadavaks tegemiseks, mis AutÕS § 10 kohaselt samuti katusermini "üldsusele suunamine" alla käib. Seaduse eelnõu seletuskirjas on kinnitatud, et üldsusele suunamise õigus on fonogrammitootjale garanteeritud ainuõigus.⁴¹ Seega tuleks fonogrammitootja ja esitaja õiglase tasu saamise institut sõnastada selliselt, et sätte tõlgendamisel oleks välistatud üldsusele kättesaadavaks tegemise paigutamine õiglase tasu saamise õiguse alla.

ESIALGNE LAHENDUS

Sõnastada säte, mis näeb ette esitaja ja fonogrammitootja õiguse saada õiglast tasu kaubanduslikul eesmärgil avaldatud fonogrammi üldsusele edastamise eest järgnevalt: „*Kui kaubanduslikul eesmärgil avaldatud fonogrammi või selle reproduktsiooni (koopiat) kasutatakse üldsusele suunamiseks muul viisil kui nii, et isikutele on fonogramm kättesaadav nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal, siis on teose esitajal ja fonogrammitootjal õigus saada igalt fonogrammi üldsusele suunavalt isikult õiglast tasu iga sellise üldsusele suunamise eest*“.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Esitaja ja fonogrammitootja õiglase tasu saamise õigus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
Inglisekeelne selgitus	Jah	JAH

³⁹ Punkti koostanud Elise Vasamäe.

⁴⁰ AutÕS § 72.

⁴¹ Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (326 SE I) juurde. Koostanud K. Nemvalts, 2004, kättesaadav Riigikogu arhiivis, lk 19.

19 Tasu algupärase kunstiteose edasimüümise eest pankrotiõiguse kontekstis⁴²

PROBLEEMI KIRJELDUS JA SELGITUS

Autoriõiguse seadus sätestab, et algupärase kunstiteose autoril on õigus saada pärast teose omandiõiguse esmakordset võõrandamist müügihinnal põhinevat autoritasu teose igakordse müügi puhul. Nimetatud õigust kohaldatakse müügitehingutele, milles müüja, ostja või vahendajana osaleb oksjonikorraldaja, kunstigalerii või kunstiteoste vahendaja (§ 15). Küsimus tekib, kas nimetatud tasu saamise õigus on autoril ka kunstiteose müügil pankroti kontekstis. Kas autoril on eelisõigus või on ta käsitletav kui üks võlgnik.

ESIALGNE LAHENDUSETTEPANEK

Antud olukorras on lahendusvariante kaks. Esiteks prioritseeritakse autorit ning antakse talle eelisõigus tasule. Teiseks asutakse seisukohale, et autor on antud kontekstis nagu iga teine võlgnik.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Droit de suite pankrotikontekstis.	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	?
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	Remuneration for resale of original works of art in case it is sold by trustee in bankruptcy.	

20 Autoriõigusliku nõusoleku vorm ja tingimused⁴³

PROBLEEMI KIRJELDUS JA SELGITUS

Praktikas on mõnikord probleeme tekitanud autoriõigusliku nõusoleku tingimuste ja vormi küsimused. Riigikohus on leidnud, et autorileping ei pea olema kirjalikus vormis ning tegemist võib olla ka deliktiõigusliku nõusolekuga oma õigustesse sekkumiseks, mis võib olla vormivaba. IO reformi käigus võiks üheselt lahendada ka autorilepingu vormi küsimused.

Autoriõiguse valdkonna lepinguliste suhete regulatsioon on kohmakas ning mitmete piirangutega, mida õiguspraktika ei toeta. Üheks näiteks on kirjaliku vormi nõue ainulitsentside ja õiguste loovutamise puhul. Kohtupraktikas ei ole olnud juhtumeid, kus vaidluse hindamine oleks olnud võimatu või keeruline seetõttu, et pooled ei ole sõlminud kirjalikus vormis lepinguid. Vastupidi, kohus oma otsuses 3-2-1-124-06 viidanud sellele, et luba esituse kasutamiseks olla antud ka suulise lepinguga. Samuti ei ole kirjalikul vorminõudel õiguslikku tagajärge – lepingu tühisust vormi mittejärgmisega ei kaasne. Autoriõiguse seaduse esimene versioon ([RT I 1992, 49, 615](#)) jõustus

⁴² Punkti koostanud Aleksei Kelli, Toomas Seppel.

⁴³ Punkti koostanud Aleksei Kelli.

12.12.1992) lähtus pigem autori kui nõrgema poole positsioonist ja andis mitmeid erinorme autori kasuks. Sama põhimõtet on toetanud ka autoriõiguse seaduse hilisemad muudatused, seetõttu on üldisest lepinguvabaduse printsiibist kehtivas õiguses sellised erandid⁴⁴: 1) § 14 - õigus saada autoritasu; 2) § 33 - autoriõigus audiovisuaalsele teosele; 3) § 36 lg 2 - seadusjärgsele pärijale üleminevad isiklikud õigused; 4) § 49 – autorilepingu vorm; 5) § 53 - teose kasutamise algustähtaeg; 6) § 56 - autorilepingu täitmine isiklikult. Mõned lepinguõiguse erandid (nt isiklike õiguste loovutamise keeld), tulenevad rahvusvahelisest õigusest, kuid üldiselt on lepinguõigus liikmesriikide valik.

ESIALGNE LAHENDUSETTEPANEK

Vorminõue võiks olla diferentseeritud lähtuvalt autorilepingu tüübist. Lihtlitsents võiks olla vormivaba. Samas, kui on tegemist ainulitsentsi või õiguste loovutamisega, siis võiks olla kirjaliku vormi nõue, mille eiramine tähendaks, et õiguste loovutamist või ainulitsentsimist ei ole toimunud ning eelduseks oleks, et sõlmiti lihtlitsents.

Lisaks vorminõudele võiks õiguste loovutamisele ja ainulitsentsimise nõusolekule kehtestada täiendavad nõuded nagu konkretiseeritud, esiletoodud teiste tahtevavalduste hulgas, jne. Teatud ulatuses võib lähtuda isikuandmete kaitse seaduse §-st 12. Selle eesmärgiks oleks anda autorile täiendav garantii, et tema nõusolek oleks teadlik. Eraldi analüüsi vajab küsimus, kuivõrd töösuhtes peaks nõudma töölepingus autoriõiguslike küsimuste täpsustamist või piisab, kui teos on loodud otseste tööülesannete käigus. Tööandjate vahendite kasutamine kui alternatiivne võimalus oleks autorile liiga koormav (tööandjale võiks siis kuuluda ka nt raamatu autoriõigus, mida töötaja omal vabal ajal oma tööarvutisse kirjutab).

Eeldusel, et autoriõiguse seaduse kontseptsioonis lepitakse kokku, millisest positsioonist toimub õigussuhete reguleerimine – kas autori või autoriõigustööstuse keskne mudel (või kodaniku ja kasutaja positsioon, mis EL õiguse valguses on kõige raskemini teostatav). Juhul kui valitakse tööstusekeskne autoriõiguse regulatsioon, siis saab loobuda seaduses lepinguõiguse erinormidest ning lepingute sõlmimine toimuks tulevikus võlaõigusseaduse alusel. Juhul kui valitakse autorikeskne seaduse kontseptsioon, siis peaks erinorme täpsustama ja välja tooma erinormi mittejärgmise õigusliku tagajärje (nt vorminõude korral).

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Autoriõigusliku nõusoleku vorm ja tingimused	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Conditions and format for author's contract.</i>	

21 Isiklike õiguste litsentseerimine⁴⁵

PROBLEEMI KIRJELDUS JA SELGITUS

⁴⁴ Vt selles küsimuses ka p 1.5.6. allpool.

⁴⁵ Punkti koostanud Aleksei Kelli.

Võttes arvesse, et AutÕS sätestab laia isiklike õiguste kataloogi, mis sisaldab muutmisõiguseid (õigus teose puutumatusele, õigus teose lisadele, õigus teose täiendamisele), mis on osaliselt kattuvad ka varaliste õigustega, siis eksisteerib vajadus nende litsentseerimiseks. Lisaks võib litsentseerimisvajadus olla ka variautorsuse (nt poliitiliste kõnede ettevalmistamine) ja õigus teost avalikustada (osaliselt kattuv varaliste leivtus ja üldsusele kättesaadavaks tegemise õigustega) kontekstis.

ESIALGNE LAHENDUSETTEPANEK

Autoriõiguse seaduses tuleb, et „[a]utori isiklikud õigused on autori isikust lahutamatud ning ei ole üleantavad“ (§ 11 lg 2). Samas ei välista seadus litsentseerimist. Õigusselguse huvides oleks vajalik selgelt sätestada, isiklikud õigused on litsenseeritavad. Sellist lähenemist tundub toetavat ka TsÜS-i kommentaar, mis eristab õiguste üleandmist õiguste teostamise üleandmisest.⁴⁶ Samas peaks selgitama, millises ulatuses ja millistel tingimustel on isiklikud õigused litsenseeritavad. Probleemi osaliseks lahenduseks saab olla ka isiklike õiguste kataloogi kitsendamine nii et alles jäävad üksnes õigus autorsusele, õigus autori nimele, õigus autori au ja väärikuse kaitsesele ning õigus avalikustamisele, mis on nõutud Berni konventsiooni miinimumstandardiga (vt ka p 4 ülalt).

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Isiklike õiguste litsenseerimine.	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile	Are moral rights licensable.	

22 Kollektiivse esindamise ühingu volituseta esindusõiguse ulatus õiguste ilmse rikkumise puhul⁴⁷

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiva AutÕS § 77 lg 4 kohaselt on autorite ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste ning seaduslike huvide ilmse rikkumise juhtudel kollektiivse esindamise organisatsioonidel (KEO) õigus esindada kõiki autoreid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid ilma volituseta. Tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS) § 117 annab küll võimaluse seadusjärgseks esindamiseks, kuid selle piirid on vajalik kehtestada eriseaduses. AutÕS-s kehtestatu puhul on õiguse piirid liiga laiad (30.06.2006 küll jõustus redaktsioon, mille kohaselt volituseta esindamine ei kehti ringhäälinguorganisatsioonide osas). Antud esindusõigust puudutav säte on vajalik ennekõike suuremahuliste rikkumiste puhul, seega väärteo- ja kriminaalmenetluses, sellist piirangut aga kehtiv seadus ette ei näe. Laiapõhjaline esindusõigus toob kaasa olukorra, kus KEO-d esitavad hulgaliselt kaebusi politseile, omamata sealjuures tõendeid või mingit otsest kokkupuudet õiguste omajaga. Politseil ja prokuratuuril on õigusrikkumise menetlust keeruline läbi viia, sest sellise kaebusega ei kaasne tõendeid või õiguste omaja andmeid. Näiteks on enne vastavate muudatuste jõustumist 2006. a.

⁴⁶ Varul et al. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2010, lk. 19.

⁴⁷ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

juhtunud, et televisiooniorganisatsioon, kelle õiguste rikkumise kohta on esitatud kaebus, ei tea, et vastav menetlus on Eestis algatatud.

ESIALGNE LAHENDUS

AutÕS-sse kirjutada seadusjärgse esindamisõiguse piiranguna sisse põhimõtte, et volituseta e. seadusest tulenevalt saab õiguste omajaid esindada vaid KEO, kes esindab valdavalt enamust Eesti sama kategooria õiguste omajaid ning sätestada, et õigus laieneb vaid väärteto- ja kriminaalmenetlusele.

Uue sõnastuse väljatöötamisel peaks lähtuma ka nendest nõuetest KEO-de tegevusele, mis tulenevad näiteks nn CISAC-kaasusest⁴⁸ ja mis puudutavad KEO-de tegevuse läbipaistvust ning võrdse kohtlemise printsiipi. Samad põhimõtted kinnistatakse planeeritavas EL direktiivi eelnõus, mis praeguste andmete kohaselt avaldatakse 2012. aastal.

VÖRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

KEO volituseta esindusõiguse ulatus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>According to Estonian Copyright Act collective management organisations (CMO) have the right to represent all authors or holders of related rights without authorisation in cases of evident violations of rights. This gives too broad representation right to CMOs, this has caused problems in practice and its necessity must therefore be analysed.</i>	

23 Teatavate õiguste kohustuslik teostamine esindusühingu kaudu⁴⁹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Õiguste kohustuslik kollektiivne teostamine on teatavatel masskasutuse juhtudel efektiivseks lahenduseks olukorras, mille puhul kannataks teose kasutamine õiguste omajate paljususe tõttu. Kehtiva AutÕS § 76 lg 3 loetleb selliste juhtudena näiteks õiguse objekti taasedastamine kaabellevivõrgus, õiguse objekti edastamine satelliidi kaudu, teose või esituse rentimise eest tasu saamine, algupärase kunstiteose igakordse müügi eest tasu saamine, filmi ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise eest hüvitise saamine jms. Probleemseks on küsimus, mida teha kohustusliku teostamise puhul nende õiguste omajatega, kellel pole KEO-ga (liikme)lepingut. Üldnimetatud kasutusviiside eest näeb kehtiv seadus ette tasu kogumise kohustuslikult läbi KEO. See tähendab, et õiguse omaja ei ole vaba ise otsustama, kellega ja millistel tingimustel ta õiguste objekti selliseks kasutamiseks lepingu sõlmib. Juhul, kui õiguste omajal ei ole ka liikmelepingut ühegi KEO-ga, on tegelikult vastava õiguste objekti masskasutuse eest kehtiva seaduse kohaselt tasu kogumine välistatud. Õiguste omaja ise ei saa samuti enda loodud õiguste objekti selliseks kasutamiseks lepinguid sõlmida (kuna õiguste kollektiivne teostamine just läbi KEO on kohustuslik) ning seega on

⁴⁸ Komisjoni otsus 16.07.2008 EÜ asutamislepingu artiklis 81 ja Euroopa Majanduspiirkonna lepingu artiklis 53 sätestatud menetluses (Juhtum COMP/C2/38.698 – CISAC).

⁴⁹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

vastavate teoste kasutamise õiguspärasus kehtiva seaduse § 76 lg 3 alusel äärmiselt kaheldav ning puudub õigusselgus.

ESIALGNE LAHENDUS

Võimalikuks lahenduseks oleks seaduses sätestada, et juhul, kui õiguste teostamiseks ei ole õiguse omaja sõlminud lepingut KEO-ga, on õiguse omajat volitatud esindama KEO, kes esindab valdavalt enamust sama kategooria Eesti õiguste omajaid. Liikmelepingut mitteomaval õiguste omajal oleks ka samad õigused ning kohustused kui sellel õiguste omajal, keda KEO liikme- või muu vastava lepingu alusel esindab. Samuti peaks sätestama, et õiguste omaja võib nõuda KEO ja kasutaja vahelisest lepingust tulenevate õiguste tunnustamist ja õigustele vastavate kohustuste täitmist näiteks kolme aasta jooksul alates õiguste objekti kasutamise aastale järgneva aasta algusest. Sisuliselt oleks tegemist edasimüügita ⁵⁰ direktiivi vastavate sätete laiendamisega kõigile kohustuslikult KEO kaudu teostatavatele õigustele. Mõnes mõttes on sellel skeemil sarnasusi Skandinaaviast pärit õiguste laiendatud kollektiivse teostamisega (*extended collective licensing*), kuid viimane on siiski veelgi vabam (õiguste omaja, kes pole KEO liige, võib sel viisil oma õiguste teostamisest loobuda ja ise individuaalselt hakata oma õigusi teostama).

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste kohustuslik teostamine KEO kaudu	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>Some rights in Estonian Copyright Act are only managed through a CMO (compulsory management of rights, § 76(3)). The system must have a more detailed stipulation due to practical problems that have risen – for instance concerning authors that are not represented through a CMO and their respective rights.</i>	

24 Õiguste laiendatud kollektiivne teostamine⁵¹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Olukorras, kus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutajal puudub praktikas võimalus omandada luba kõikidelt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigust omajatelt või on taolise loa omandamine äärmiselt raskendatud ning keerukas, oleks teatud juhtudel mõttekas kohaldada õiguste litsentseerimisele nn laiendatud kollektiivset litsentsi. Seeläbi on võimalik saavutada eesmärk, et üldsusele on tagatud ligipääs kaitstud objektidele ning õiguste omajatelt loa saamise keerukus ja/või kulukus ei takistaks üldsuse huvides õigusi kasutada.

Laiendatud kollektiivse litsentsi õigusinstituut on kasutusel Põhjamaades juba alates 1950.-ndast aastatest alates, laiendatud kollektiivse litsentsi nn generaalklausel on võetud Taani autoriõiguse seadusesse aastal 2009. Viimase kümnendi jooksul on kõnealuse õiguste kollektiivse teostamise

⁵⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/84/EÜ 27.09.2001 algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada hüvitist edasimüügi korral (ELT L 272, 13.10.2001).

⁵¹ Punkti koostanud Elise Vasamäe.

mudeli õigusliku regulatsiooni erinevaid aspekte ja selle rakendamise võimalusi hakatud järjest rohkem analüüsima ja esile tõstma, eriti Euroopa Liidu tasandil.

Kehtivas redaktsioonis näeb AutÕS õiguste laiendatud kollektiivse teostamise regulatsiooni ette kaabellevi ja satelliidi kaudu õiguste objektide taasedastamise puhul (AutÕS § 79 ja § 79¹), sh AutÕS § 79 kohaselt ei ole erinevalt satelliidi kaudu taasedastamise õigusest kaabellevi kaudu taasedastamise õiguse teostamise korral õiguste omajal nõu *opt-out* võimalust – so õigust igal ajal nõuda sellise esindamise lõpetamist ja teostada oma õigusi ise individuaalselt või kollektiivselt. *Opt-out* võimalus tasakaalustab õiguste omajate, õiguste kasutajate ja üldsuse huvisid, andes õiguste omajale enesemääramisvabaduse oma õiguste teostamisel, eristades laiendatud õiguste kollektiivse teostamise mudelit olulisel määral õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise mudelist.

ESIALGNE LAHENDUS

Tuleb analüüsida, millistel juhtudel oleks võrreldes õiguste kohustusliku kollektiivse teostamisega (vt punkt 24 ülalt) pehmema mudeli – õiguste laiendatud kollektiivse teostamise – rakendamine õigustatud ja õiglane, et sätestada need juhud AutÕS-s. Lisaks peaks seadusesse sisse tooma laiendatud kollektiivse litsentsi nn generaalklausli instituudi, mis annaks võimaluse näha AutÕS-s ette üksnes mitteammendava loetelu juhtudest, mil on võimalik laiendatud kollektiivse litsentsi rakendamine, jättes kollektiivse esindamise organisatsioonidele ja õiguste kasutajatele võimaluse teatud juhtudel omavahelise kokkuleppe saavutamisel rakendada laiendatud kollektiivset litsentsi ka teistele õiguste kasutamise juhtudele.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste laiendatud kollektiivne teostamine	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>If and to what extent it is possible to use extended collective licensing scheme (the Scandinavian model) cases of use that can only be managed collectively.</i>	

25 Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides asutatud kollektiivse esindamise organisatsioonide pädevus õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise korral⁵²

KIRJELDUS JA SELGITUS

Praktikas on tekitanud probleeme küsimus, kas mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis asutatud kollektiivse esindamise organisatsioon on käsitletav kollektiivse esindamise organisatsioonina, kes saab teises liikmesriigis teostada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohustuslikku kollektiivse teostamist. Kehtiv AutÕS § 76 lg 2 sätestab, et kollektiivse esindamise organisatsioon peab olema mittetulundusühing, mille asutamise, tegevuse ja lõpetamise suhtes kohaldatakse mittetulundusühingute seadust käesolevast seadusest tulenevate erisustega. Selle sätte kohaselt ei ole üheselt mõistetav, kas mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis asutatud kollektiivse esindamise organisatsioon on käsitletav kollektiivse esindamise organisatsioonina, kes saaks Eestis teostada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohustuslikku kollektiivse teostamist nagu see on

⁵² Punkti koostanud Elise Vasamäe.

ettenähtud AutÕS § 76 lg-s 3. Juhul kui vastus eeltoodud küsimusele on eitav, kerkib esile küsimus Eesti autoriõiguse seaduse vastavusest Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 12, mis keelab diskrimineerimise kodakondsuse alusel, ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 56, kuivõrd tegemist võib olla teenuste vaba liikumist piiravate sätetega. Kõnealune AutÕS säte võib olla ka vastuolus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2000/31/EÜ, 8. juunist 2000, infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta) sätetega ja samuti Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2006/123/EÜ, 12. detsembrist 2006, teenuste kohta siseturul.

ESIALGNE LAHENDUS

AutÕS-sse tuleb lisada täpsustus, et kollektiivse esindamise organisatsioonina AutÕS tähenduses kollektiivse esindamise organisatsioonina, kes on õigustatud teostama õiguste omajate õigusi kollektiivselt kohustusliku kollektiivse esindamise korral, tuleb käsitleda ka neid kollektiivse esindamise organisatsioone, mis on asutatud mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Teistes EL liikmesriikides asuvate KEO'de tegevus Eestis teenuste vaba liikumise põhimõttel	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile	<i>How can the collective management organisations founded in other EU member states act in Estonia (free movement of services)</i>	

26 Kollektiivse esindamise organisatsiooni esindusõiguse ulatus oma liikmete nimel kohtusse pöördumisel⁵³

KIRJELDUS JA SELGITUS

Praktikas on esile kerkinud küsimus AutÕS § 77 lg 1 p 5 pinnalt, so kas kollektiivse esindamise organisatsioonil on õigus esindada oma liikmeks või esindatavaks olevat õiguste omajat tsiviilkohtusse hagiavaldusega pöördumisel § 77 lg 1 p 5 alusel ükskõik milliste nõuete esitamisel ja hoolimata asjaolust, kas konkreetset õiguste omaja õigust kollektiivse esindamise organisatsioon kollektiivselt teostab. AutÕS § 77 lg 1 p 5 sätestab, et kollektiivse esindamise organisatsioonid teostavad ja kaitsevad oma liikmete varalisi ja isiklikke õigusi organisatsiooni põhikirjas ja liikmelepingus ettenähtud korras, sealhulgas kaitsevad ja teostavad autorite ning autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigusi kohtus ja muudes institutsioonides.

ESIALGNE LAHENDUS

⁵³ Punkti koostanud Elise Vasamäe.

Tuleb analüüsida, kas kehtiva AutÕS § 77 lg 1 p-st 5 tuleneb kollektiivse esindamise organisatsioonile seadusest tulenev volitus esitada oma liikmete nimel kohtusse hagi ja kui jah, siis milliste tingimuste olemasolul. Kas kollektiivse esindamise organisatsioon saab pöörduda oma liikmete (sh ka ühe liikme) nimel hagiga kohtusse sellise õiguse rikkumisega tekitatud kahju nõudes, mida antud kollektiivse esindamise organisatsioon kollektiivselt ei esinda. Kui AutÕS § 77 lg 1 p 5 eesmärk ei ole anda kollektiivse esindamise organisatsioonile seadusest tulenevat volitust oma liikme nimel hagiavaldusega kohtusse pöördumiseks, siis tuleks sätet vastavalt täpsustada.

VÖRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

KEO'de esindusõigus oma liikmete nimel kohtusse pöördumisel	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>If collective management organisations are allowed represent its members in civil court and to what extent.</i>	

27 Õiguste teostamine individuaalselt ajal, mil õiguste teostamine on antud üle kollektiivse esindamise organisatsioonile⁵⁴

KIRJELDUS JA SELGITUS

AutÕS § 77 lg 3 sätestab, et ajal, mil autorite või autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate esindamise õigus on kollektiivse esindamise organisatsioonil kas vastavalt seadusele või lepingule, ei saa autor või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja oma sellekohaseid õigusi ise teostada. Praktikas on esile kerkinud probleem, kas AutÕS § 77 lg 3 tõlgendus, mille kohaselt tuleb säte kohaldamisele ka sellisel juhul, kui autoriõiguse või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja soovib oma objekti (sh alles loodavate objektide) varalisi õigusi loovutada ja AutÕS § 77 lg 3 kohaselt on õiguste omajal see takistatud.

ESIALGNE LAHENDUS

Esiteks tuleb analüüsida, kuidas tuleks aru saada terminist „ise teostada“ – kas „teostamise“ mõiste alla kuulub igasugune õiguste käsutamine, sh ka õiguste loovutamine või tuleb „teostamisena“ käsitleda üksnes õiguste kasutamise lubamist ja keelamist, õiguste kasutamiseks loa andmist, sh selle kasutamise tingimuste kindlaks määramist ja õiguste kasutamise eest tasu kogumist. Ja teiseks, juhul kui AutÕS § 77 lg 3 eesmärk on takistada õiguste omajatel oma õiguste loovutamist, kas selline regulatsioon on jätkusuutlik ja õiguste omajate ning õiguste kasutajate suhtes piisavalt paindlik. On põhjendamatult õiguste omajate õigusi riivav kui kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeks oleks võtaks õiguste omajatelt võimaluse oma õigusi üle anda ehk loovutada, sealhulgas õigusi nii alles loodavatele objektidele kui olemasolevatele. Seega tuleks täpsustada AutÕS § 77 lg 3 regulatsiooni selliselt, et juhul kui kollektiivse esindamise organisatsiooni liikmeks olev autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja soovib oma varalised õigused

⁵⁴ Punkti koostanud Elise Vasamäe.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Õiguste teostamine individuaalselt olles esindatud KEO poolt	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>How and to what extent can rights owner manage his/her rights while being represented by a collective management organisation.</i>	

28 Isiklike õiguste üleminek seadusjärgsel pärimisel⁵⁵

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiva AutÕS § 36 lg 2 kohaselt lähevad autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seadusjärgsele pärijale vastava õiguse kehtivuse tähtajaks üle varalised õigused ning AutÕS § 12 lg 1 punktides 4–6 ning § 66 punktis 4 nimetatud isiklikud õigused, kui viimse tahte avaldusega ei ole ette nähtud teisiti. Õigus teost muuta ehk õigus teha ise või lubada teha teistel isikutel teoses endas, tema pealkirjas (nimetuses) või autorinime tähistuses mis tahes muudatusi ning õigus vaidlustada ilma autori nõusolekuta tehtud muudatusi (õigus teose puutumatusele) seadusjärgsele pärijale üle ei lähe, kuna sisaldub AutÕS § 12 lg 1 punktis 3.

AutÕS § 38 lg 1 kohaselt kehtib autoriõigus autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma. Tekib küsimus, kuidas kasutada selle 70 aasta kestel neid isiklike õigusi, mis pärijatele üle ei lähe.

IO õiguste pärimist puudutab ka küsimus, kuidas saab litsentsisaaja teada, kas litsentsiandja on vahetunud või kas litsentsileping on litsentsiandja surma tõttu lõppenud.

Kõige problemaatilisem neist automaatselt mitte-üleminevatest õigustest on õigus teose puutumatusele. Kui õigus teha teoses muudatusi pärijale üle ei lähe, kuid samas ka ei lõpe, sest autoriõigus kehtib 70 aastat pärast autori surma, siis kas see tähendab, et 70 aasta jooksul pärast autori surma ei saagi keegi teost muuta (s.t. ka muutmiseks luba anda). Teatud määral on konkreetsel puhul abi autori varalisest õigusest teose töötlemisele (AutÕS § 13 lg 1 p 5), kuid päris korrektne see ei oleks. Ka Riigikohus on nt lugenud arhitektuuriteose projekti muutmist isiklikuks õiguseks (RKTKo 25.05.2003, nr 3-2-1-39-03, p 24).

ESIALGNE LAHENDUS

Teataval määral on nimetatud probleem seostatav isiklike õiguste kataloogi mahukuse küsimusega (vt p 1.3.1. ülal). Kui seostada autori isiklik õigus teose puutumatusele otseselt autori au ja väärkuse kaitsega, siis teose igasuguse muu töötlemise ja muutmise saab lugeda varaliseks õiguseks teose töötlemisele. Varalised õigused lähevad aga automaatselt seadusjärgsele pärijale üle ning üldnimetatud probleem leiab lahenduse.

Kõnealust küsimust tuleb seega vaadata komplekselt teiste haakuvate probleemide lahendamisega uue eelnõu kirjutamisel.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

⁵⁵ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

Isiklike õiguste üleminek seadusjärgsel pärimisel	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	EI	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile		

29 Orbteosed⁵⁶

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtivas AutÕS-s puuduvad sätted orbteose kasutamise kohta. Orbteoseks loetakse teost, millel autoriõiguse omajat ei ole võimalik tuvastada ega leida. EL-s avaldati 2011. aastal direktiivi eelnõu (COM(2011) 289 final, 24.05.2011), mille eesmärgiks kultuuripärandi kättesaadavuse parandamine läbi orbteoste regulatsiooni.

Tegemist on otseselt kaasaegsetest vajadustest kantud probleemideringiga tulenedes kultuurimaterjali digitaliseerimise, sellele sidusjuurdepääsu tagamise ning digitaalse säilitamise vajadustest. Luua tuleb õigusraamistik tagamaks seaduslik ja piiriülene juurdepääs erinevate mäluasutuste (raamatukogud, arhiivid, muuseumid) kogudes leiduvale kultuuripärandile (raamatud, ajakirjad, ajalehed vm kirjutisena avaldatud teosed või neis sisalduvad teosed, audiovisuaalsed teosed, audioteosed). Orbteostena määratletav materjal on seni jäänud üldsusele paljuski kättesaamatuks, kuna luba teose kasutamiseks ei ole võimalik kelleltki küsida ning orbteoseid ilma loata avalikustades saaks mäluasutusi süüdistada autoriõiguste rikkumises.

ESIALGNE LAHENDUS

Uue eelnõu kirjutamisel tuleb direktiivi eelnõu selle jõustumisel üle võtta.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Orbteoste kasutamise regulatsioon	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>The proposed directive on orphan works (COM(2011) 289 final) must be implemented after its adoption, the timeframe seems to fit the codification process.</i>	

30 Teavitamiskohustus tehniliste kaitsemeetmete kasutamisest⁵⁷

KIRJELDUS JA SELGITUS

Võlaõigusseaduses (VÕS) sisaldub säte, mille kohaselt lepingu sõlmimisel arvutivõrgu abil lasub pakkujal kohustus teha kliendile teatavaks igasuguseid võimalikke seaduses sätestatud andmeid (VÕS

⁵⁶ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

⁵⁷ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

§ 62¹ lg 8). See tähendab teavitamiskohustuse rakendumist juhul, kui ka muud seaduse sätted kohustavad pakkuja lepingu teist poolt teatud asjaoludest informeerima. Arvutivõrgu abil sõlmitavad lepingud vastavad üldjuhul ka sidevahendi abil sõlmitavate lepingute tunnustele, millega kaasneb ulatuslik tarbija teavitamise kohustus (VÕS § 54). VÕS §-s 54 sisalduv regulatsioon aga ei kohusta pakkujana tegutsevat IO õiguse omajat tarbijat teavitama kasutatavatest tehnilistest kaitsemeetmetest. Samuti ei sisaldu niisugust kohustust teistes seadustes, eelkõige AutÕS-s. Igasugune tehniliste kaitsemeetmete kasutamine peab olema tarbijale teada. Kui tehnilised kaitsemeetmed on teosele lisatud ja nende kõrvaldamine on käsitletav süüteona, siis peab tarbijal olema ka piisavalt eelnevat informatsiooni omandatud teose edasise kasutamise võimaluste kohta. Infoühiskonna direktiivist ülevõetuna leiab AutÕS-st küll õiguste teostamist käsitlevat teavet reguleerivaid norme (AutÕS § 80⁴), kuid nende eesmärk ei lähtu autori hinnangul tarbijate huvidest. Õiguste omajad võivad lisada (mitte ei ole selleks kohustatud) teosele õiguste teostamist käsitlevat informatsiooni ning esitatud teabe kõrvaldamise, muutmise jms eest on ette nähtud vastutus (AutÕS § 81²). Teavitamiskohustust nimetatud normid ei sisalda.

ESIALGNE LAHENDUS

Ebakindlasse olukorda asetatud tarbija huvide kaitseks peaks sätestama õiguste omaja teavitamiskohustuse tootel kasutatud tehnilistest kaitsemeetmetest. Regulatsioon lähtuks tarbijate huvidest ning võimaldaks ostu sooritamisel teha informeeritud otsuseid. Eeskujuna on võimalik kasutada Saksamaa autoriõiguse seadust, millega kohustatakse õiguste omajal või vastava teenuse pakkujal digitaalses formaadis kaitstud infomatsioonile lisada loetelu erinevatest lisatud tehnilistest kaitsemeetmetest ning nendega tarbijale garanteeritud teose kasutusviisidest⁵⁸. Uues eelnõus peaks tehniliste kaitsemeetmete lisamist käsitlevasse paragrahvi lisama sätte, mille kohaselt: „/a/utorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad võivad oma õiguste kaitseks teosele või kaasnevate õiguste objektile lisada tehnilisi kaitsemeetmeid. Tehniliste kaitsemeetmete kasutamisel on autorid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad kohustatud ära märkima teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti tehniliste kaitsemeetmetega piiratud või keelatud kasutamise võimalused“.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Teavitamiskohustus tehniliste kaitsemeetmete olemasolust	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>In case right-owner uses technical protection measures this must be indicated in a product to inform the consumer about the using limitations the right-owner has foreseen.</i>	

31 Tehniliste kaitsemeetmete eemaldamise võimalikkus isiklikuks otstarbeks kasutamisel⁵⁹

KIRJELDUS JA SELGITUS

⁵⁸ Saksamaa autoriõiguse seaduse § 95d.

⁵⁹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

Kehtiva AutÕS § 80³ lg 4 loetleb juhud, millal tarbija on õigustatud nõudma õiguste omajalt tehnilise kaitsemeetme eemaldamist ning mis vastavad sätte aluseks olnud infoühiskonna direktiivile (Art 6(4)). Üheks selliseks juhuks on ka teosest koopia tegemine isiklikuks otstarbeks. Eesti on ühena vähestest EL liikmesriikidest kasutanud seda direktiivis pakutud võimalust⁶⁰. Direktiiv ja ka Eesti AutÕS keelab isiklikuks otstarbeks koopia tegemiseks tehnilise kaitsemeetme eemaldamist, see tähendab, et säte ei anna tarbijale endale õigust meede kõrvaldada isegi juhul, kui tal on kasutuseks täielik õigus. Tarbija on jäetud ebakindlasse positsiooni, kohustades teda meetme eemaldamiseks õiguste omaja poole pöörduma.

Kehtiva AutÕS kohaselt toimub kõnealusel juhul oma teose vaba kasutamise õiguse teostamine läbi kolme etapi: 1) kõigepealt eeldatakse mingi mõistliku perioodi jooksul õiguste omaja ja tarbija vahelise kokkuleppe saavutamist; 2) juhul, kui see ei anna tulemusi, võib teose vabaks kasutamiseks õigustatud isik pöörduda Kultuuriministeeriumi juures tegutseva autoriõiguse komisjoni poole, kes vastavad kaebused lepituskomisjonina läbi vaatab. Oluline on märkida, et tegemist ei ole kohustusliku kohtueelse menetlusega, seega võib isik pöörduda peale mõistliku perioodi möödumist (vt p 1) kohe kohtusse; 3) juhul, kui ka autoriõiguse komisjoni vahendusel toimunud lepitusmenetlus ei anna tulemusi, võib pöörduda kohtusse.

Tegemist on kohmaka regulatsiooniga ning asjaolu, et Eestis ei ole autoriõiguse komisjoni või kohtu poole kõnealuses küsimuses pöördutud, on iseenesest selle väite kinnituseks. Teadaolevalt on ka teistes EL liikmesriikides nimetatud direktiivi sätte siseriiklik rakendamispädev äärmiselt kesine. Tegemist on iseenesest juba EL õigusest tuleneva probleemiga, mille Eesti õigusesse ülevõtmisel on lähtutud parimast äranägemisest (jätta meie tarbijale võimalus pöörduda isiklikuks otstarbeks kasutamiseks õiguste omaja poole tehnilise kaitsemeetme eemaldamiseks). Juhul, kui sellist võimalust ei oleks, siis tegelikult tarbijal kopeerimisvõimalus puuduks, sest iseseisvalt kaitsemeetme eemaldamine on keelatud. Samas on ilmselge, et olemasolev kohmakas protseduur ei ole parim lahendus. Kuna isiklikuks otstarbeks kasutamisele kehtib ka kompensatsioonimehhanism (nn tühja kasseti tasu), siis on probleem tarbija suhtes sügavamgi, kuna tooriku pealt on tootja/maaletooja poolt tasu tegelikult makstud (lõppkokkuvõttes maksab selle tootehinda tasudes kinni iga tarbija), aga tasu kätte saanud õiguste omaja omalt poolt on tehnilise kaitsemeetmega siiski selle kompenseeritud tegevuse välistanud.

ESIALGNE LAHENDUS

Kuigi parim lahendus probleemile hõlmaks EL infoühiskonna direktiivi ülevaatamist vastavas osas (mis ei ole Eesti IO valdkonna kodifitseerimisel võimalik), tuleks põhjalikult tutvuda teiste EL liikmesriikide vastava praktikaga ca 10 aastat peale kõnealuse direktiivi ülevõtmist ning uurida kõnealuste sätete seniseid toimepraktikaid.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Tehniliste kaitsemeetmete eemaldamine isiklikuks otstarbeks kasutamisel	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele ekspordile	<i>It is prohibited to remove technical protection measures in case of private use, nevertheless this regulation has not proved to be practical and the relevant legislation of other states can give good examples.</i>	

⁶⁰ Seda võimalust on kasutanud veel nt Prantsusmaa, Itaalia, Holland, Hispaania.

32 Teenusepakkuja vastutus⁶¹

KIRJELDUS JA SELGITUS

Järjest enam kerkib võrgukeskkonnas toime pandud IO õiguste rikkumiste menetlemisel üles küsimus, kas ja millisel määral saab niisugusel juhul vastutusele võtta teenusepakkuja. Teenusepakkuja omab võrgukeskkonnas parimat ülevaadet infoliikluse detailide kohta ning seetõttu võib mõista suurt survet just selle lüli olulisemale kaasamisele tuvastamiseks rikkumisi ning teenusepakkuja enda vastutuse määratlemisele. Teenusepakkuja vastutus on kehtiva õiguse kohaselt piiratud tulenevalt elektroonilise kaubanduse direktiivist⁶² (artiklid 12-15). Alles äsja valmis võltsimisvastane kaubandusleping⁶³, mis samuti pöörab teenusepakkuja vastutusele ning selle piiramisele tähelepanu oma artiklis 27.4. Teenusepakkuja omab otsest ligipääsu kogu võrguliiklust puudutavale teabele ning võib seega osutada oluliseks infoallikaks ka IO rikkumiste tuvastamisel. Küsimus on selles, kas olemasolevad õigusaktid võimaldavad teenusepakkujaid piisaval määral menetlusse kaasata ning pakutava teenuse raames ebaseadusliku (nt IO õigusi rikkuva) materjali kasutamise võimaldamise eest ka vastutusele võtta. Esile on kerkinud küsimus, kas ja millistel tingimustel saab teenusepakkuja koormata üldise filtreerimiskohustusega.

ESIALGNE LAHENDUS

Teenusepakkuja vastutust reguleerivad Eestis infoühiskonna teenuse seaduse (InfoTS) §-d 8–11, millega on üle võetud elektroonilise kaubanduse direktiivi asjakohased sätted. InfoTS kohaselt ei ole teenuse osutajal endal kohustust jälgida teavet, mida ta vaid edastab või millele juurdepääsu pakub (§ 11). Samuti ei ole tal kohustust otsida ebaseaduslikku tegevust näitavaid fakte ja asjaolusid. Infoühiskonna direktiivi artikli 8 ja jõustamisdirektiivi⁶⁴ artikli 11 kohaselt võivad õiguste omajad nõuda edasist rikkumist keelavaid kohtulikke tõkendeid ka vahendajate suhtes, kelle teenuseid kasutades kolmas pool IO õigusi rikub. Sellest õigusest ei tulene siiski otseselt võimalust kehtestada üldist jälgimiskohustust, et takistada igasugust autoriõiguste rikkumist tulevikus. Niisugust tõlgendust lubavad ka Euroopa Kohtu lahendid asjades C-236/08 - C-238/08 Google Adwords ja C-70/10 Scarlet Extended SA v SABAM. Seega saab antud hetkel Eesti õiguses olevat regulatsiooni pidada piisavaks, teenusepakkuja üldise monitoorimis- ja filtreerimiskohustuse omistamine oleks ebaproportsionaalne meede.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Teenusepakkuja vastutus	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH	JAH
Inglisekeelne selgitus	<i>Responsibilities of service providers must be reviewed in order to</i>	

⁶¹ Punkti koostanud Kärt Nemvalts.

⁶² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ 8.06.2000 infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta) (ELT L 178, 17.07.2000).

⁶³ Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA).

⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/48/EÜ 29.04.2004 intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta (ELT L 157, 30.04.2004).

rahvusvahelisele eksperdile	<i>find the best balance between interests of right-owners, service providers and users that also fits in the framework of international norms on human rights and freedom of information.</i>
-----------------------------	--

33 Piraatkoopia tuvastamine⁶⁵

KIRJELDUS JA SELGITUS

Autoriõiguse seaduse § 85 kohaselt lähtutakse tsiviilkohtu- ja kriminaalmenetluses ning vääртеomenetluses teose käsitamisel piraatkoopiana:

- 1) autori, tema õiguste omaja, autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja või nende esindajate poolt antavatest ütlustest, esitatavatest dokumentidest, teose legaalsest koopiast või muudest eelnimetatud isikutelt lähtuvatest faktilistest andmetest, või
- 2) autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile või selle pakendil nõuetekohase erimärgistuse puudumisest.

Samas sätestab kriminaalmenetluse seadustiku § 61, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu. KrMS § 63 kohaselt on tõend kriminaalmenetluses muuhulgas kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistungil ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabesalvestis. AutÕS § 85 on tekitanud erinevates menetlustes küsimusi, et kuidas on võimalik ning õiguspärane ainuüksi kannatanu ütluste või kannatanult lähtuvate andmete alusel tuvastada tõendamise asjaolu, jättes siinkohal arvestama mistahes muud tõendid. Ja kui vastav AutÕS § 85 seda ei tähenda (et jäetakse kõrvale mistahes muud tõendid), siis tekib küsimus, mis on üldse vastava normi sisu.

AutÕS § 85 on sisuliselt vastuolus tõendite vaba hindamise põhimõttega. KrMS § 61 lg 1 keelab ühtede tõendite eelistamise teistele aprioriselt, neid kogumis hindamata. Kõigi tõendite hindamine kogumis kohtu siseveendumuse alusel KrMS § 61 lg 2 järgi eeldab tõendite kaalumist, nende usaldusväärsuse hindamist ja vastuolu korral otsustamist, millisele tõendile tugineda. Praegusel juhul jääb selgusetuks AutÕS § 85 ning KrMS § 61 sätestatud põhimõtete omavaheline suhe ja seos. Küsimus tekib, milline on antud juhul üld- ja erisätte vahekord.

ESIALGNE LAHENDUS

Loobuda tõendamisega seotud menetluslike küsimuste reguleerimisest materiaalsoiguses. Juhul kui leitakse, et vajalik peaks olema sellise spetsiifilise tõendamiseobjekti nagu piraatkoopia eriregulatsioon võrreldes tõendamise üldtingimustega, siis tuleks kõik reguleerida vaid menetlusseadustes.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

Piraatkoopia tuvastamine	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	EI	EI
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	-	

⁶⁵ Punkti koostanud Silja Elunurm.

34 ENSV perioodil loodud audiovisuaalsete teoste (AV teoste) autoriõigused⁶⁶

KIRJELDUS JA SELGITUS

Kehtiva AutÕS § 88 reguleerib autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi, mis kehtivad enne AutÕS jõustumist 12.12.1992. a. loodud resultaatidele. Antud paragrahv ei reguleeri õiguste kuuluvust, see jäi kohtupraktika otsustada. Tänapäevaks on välja kujunenud olukord, kus autoriõigustööstust tunnistab kirjandusteoste ja muusikateoste puhul autoriõiguste omajateks autorid, sõltumata sellest, et õigused kuulusid nt Üleliidulisele Autoriõiguste Agentuurile (VAAP). Samas ei ole selliseid hea tava kokkulepped kujunenud AV teoste ja fonogrammide osas. Ühest ühiskondlikku ega õiguslikku kokkulepet ENSV perioodil loodud AV teoste autoriõiguste kuuluvuse ja kasutustingimuste osas ei ole seega kujunenud. Eesti kohtupraktikas ei ole 20 aasta jooksul Riigikohtu ega madalama astme kohtu tasemel lahendatud ENSV perioodil loodud teoste ja kaasnevate õiguste kuuluvuse küsimusi. Tehingud õiguspraktikas toimuvad tavale tuginedes, nt kirjandus- ja kunstiteoste puhul sõlmivad kirjastajad lepinguid autori ja tõlkijaga ka juhul kui nende autoriõigused loovutati. Filmide puhul on vaidlusi rohkem ning selle on põhjendanud asjaolu, et AV teoste regulatsioon on keeruline ja mitmeti tõlgendatav (nt AutÕS § 14 lg 6 ja § 32 - õigused, mida AV teoste loomise ajal ei tuntud). Samuti lisab AV teoste puhul segadust asjaolu, et Eesti NSV tsiviilkoodeksis reguleeris autoriõiguse peatükk ka AV teoste tootmist, mille puhul kuulub autoriõigus filmimist teostanud ettevõttele. Arvestades Eesti raadio- ja televisioonisaadete tootmise ajalugu, siis on kõige suurem tootja tänane ERR ja AS Tallinnfilm. Samas soovides teha arhiivid üldsusele kättesaadavaks võrgukeskkonnas, peavad nad arvestama ebamääraste õiguslike vaidlustega ja kuludega.

ESIALGNE LAHENDUS

Õigusselguse huvides võiks seadusandja üheselt määratleda, kellele kuuluvad ENSV perioodi AV teoste ja fonogrammide autoriõigused ning millistel juhtumitel peab maksma autoritele ja esitajatele arhiivimaterjalide kasutuse eest hüvitist. Selline lahendus annab õigusselguse meediateenuste osutajatele, kes saavad tasu arvestamisel üle minna tariifidele ning maksta reaalse kasutuse järgi (täna nt ERR maksab kokkuleppel tasu ühingutele, sest ei ole selge, millised õigused kellele kuuluvad). Samuti looks see soodsama õigusliku keskkonna uute kasutajate jaoks, kes soovivad teha arhiivimaterjalide kasutuse jaoks uusi teenuseid ja tehnilisi rakendusi.

VÕRDLEVÕIGUSLIK ANALÜÜS JA MÕJUDE HINDAMINE

ENSV perioodil loodud AV teoste autoriõigused	Võrdlevõiguslik analüüs	Mõjude hindamine
	JAH (Läti, Leedu)	JAH
Inglisekeelne selgitus rahvusvahelisele eksperdile	<i>There is no clear interpretation of our legislation concerning the rights of authors of audiovisual works created before the Copyright Act become into force (12.12.1992). The general clause found in our Copyright Act (§ 88) has not proved to be sufficient.</i>	

⁶⁶ Punkti koostanud Toomas Seppel.

35 KAARDISTATUD PROBLEEMIDE TABEL

Jrk nr	Probleem	Ingliskeelne selgitus/ Explanation in English	Võrdlevõiguslik analüüs/ Comparative analysis	Mõjude hindamine	Vastutaja
1	Struktuur ja õigusakti terviklikkus	<i>Restructuring the copyright act in order to make the piece of legislation more logical, economic (for instance avoiding numerous repetitions) and understandable for its addressees after numerous amendments during the last 20 years.</i>	Jah/Yes	Ei	H. Pisuke, panustavad kõik
2	Tõendamiskoormus autoriõiguslikus vaidluses	<i>How the burden of proof should be divided if two works are almost identical and the author of the latter work claims independent creation which is acceptable under copyright regime.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts, K. Härmand
3	Teose originaalse pealkirja õiguskaitse	<i>The protection of original title of work is protected under Estonian Copyright Act, nevertheless this has in practice created some problems concerning overlapping protection with trademark legislation. Therefore leaving the protection of the title of work entirely for the latter might be a way forward.</i>	Jah/Yes	Jah	T. Seppel
4	Isiklike õiguste kataloogi mahukus	<i>Estonian Copyright Act has one of the largest catalogue of moral rights, this has caused problems due to overlapping of a moral right of integrity with an economic right of alteration. The length and content of the list of moral rights should be analysed.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts, A. Kelli

5	Varaliste õiguste kataloogi iseloom (kinnine või lahtine)	<i>Estonian Copyright Act (§ 13) guarantees an author an open-ended list of economic rights, meaning that any use of a work (even if specially not listed in the catalogue of rights) must be agreed with the author. This approach is not consumer/user-friendly in the digital environment causing legal uncertainty, a closed list of economic rights could be a way forward.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
6	Õiguste ammendumise põhimõtte ebäühtlane käsitlus IO-alastes õigusaktides	<i>Principle of exhaustion of rights must be revisited and its compatibility with competition law must be specified (which law is prevailing).</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
7	Õiguste ammendumine litsentseerimisel	<i>Licensing and exhaustsion of rights.</i>	Jah/Yes	Jah	A. Kelli
8	Linkimine	<i>Linking is the core element of digital networking but its legal nature is not yet cleared. The question is if linking forms a part of an economic right and if so than what kind of links do and which right is in question.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts, S. Elunurm
9	Autorsuse, autori nime ning au ja väärikuse tähtajatu kaitse		Ei	Ei	K. Nemvalts
10	Fonogrammi legaaldefiniitsioon		Ei	Ei	K. Nemvalts
11	Õigusselguse puudumine teose vabal kasutamisel	<i>The regulation of limitations and exceptions must be revisited and reviewed in order to find the best balance possible between different interests under the current international framework.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts S. Elunurm

12	Infotehnoloogilise arengu ja autoriõiguse kontseptsiooni põrkumine	<i>The current copyright concept seems to be too rigid and serving mainly the interest of creators, therefore not considering the needs of information technology and consumers. Since the issue mainly refers to the regulation of limitations and exceptions (see p 1.4.1. above), relevant questions must be scrutinised to the detail to find the best balance possible between different interests.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts S. Elunurm T. Seppel
13	Õiguspäraselt avaldatud koopia vaba kasutamine võrgukeskkonnas	<i>According to Estonian Copyright Act only works that are made available to the public lawfully can be used freely (according to listed exceptions and limitations to rights). In the digital environment (YouTube, P2P, BitTorrent protocol etc) it can be considered unproportional burden to the consumer/user of protected object to make sure the source is lawful.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
14	Kasutaja loodud sisu	<i>The regulation of user-generated content under copyright legislation is yet unclear, but needs addressing to fit the needs of society (social networks etc).</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts, A. Kelli
15	Tehniliste kaitsemeetmete kasutamine ja lepingulised suhted	<i>It must be analysed if a general clause is necessary in the Copyright Act stipulating that any contractual provisions which prejudice the exercise of the free use of work (according to specified limitations and exceptions) are void.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
16	Vaba kasutuse täiendav alus		Ei	Ei	K. Nemvalts
17	AutÕS § 14 lg 6 tuleneva tasu nõue		Ei	Jah	T. Seppel
18	Esitaja ja fonogrammitootja õiglase tasu saamise õigus		Jah	Jah	E. Vasamäe

19	Tasu algupärase kunstiteose edasimüümise eest pankrotiõiguse kontekstis	<i>Remuneration for resale of original works of art in case it is sold by trustee in bankruptcy.</i>	Jah/Yes	?	L. Jents
20	Autoriõigusliku nõusoleku vorm ja tingimused	<i>Conditions and format for author's contract.</i>	Jah/Yes	Jah	A. Kelli
21	Isiklike õiguste litsentseerimine	<i>Are moral rights licensable</i>	Jah/Yes	Jah	A. Kelli
22	Kollektiivse esindamise ühingu volitusega esindusõiguse ulatus õiguste ilmse rikkumise puhul	<i>According to Estonian Copyright Act collective management organisations (CMO) have the right to represent all authors or holders of related rights without authorisation in cases of evident violations of rights. This gives too broad representation right to CMOs, this has caused problems in practice and its necessity must therefore be analysed.</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe
23	Teatavate õiguste kohustuslik teostamine esindusühingu kaudu	<i>Some rights in Estonian Copyright Act are only managed through a CMO (compulsory management of rights, § 76(3)). The system must have a more detailed stipulation due to practical problems that have risen – for instance concerning authors that are not represented through a CMO and their respective rights.</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe
24	Õiguste laiendatud kollektiivne teostamine	<i>If and to what extent it is possible to use extended collective licensing scheme (the Scandinavian model) cases of use that can only be managed collectively.</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe
25	Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides asutatud kollektiivse esindamise organisatsioonide pädevus õiguste kohustusliku kollektiivse teostamise korral	<i>How can the collective management organisations founded in other EU member states act in Estonia (free movement of services)</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe

26	Kollektiivse esindamise organisatsiooni esindusõiguse ulatus oma liikmete nimel kohtusse pöördumisel	<i>If collective management organisations are allowed represent its members in civil court and to what extent.</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe
27	Õiguste teostamine individuaalselt ajal, mil õiguste teostamine on antud üle kollektiivse esindamise organisatsioonile	<i>How and to what extent can rights owner manage his/her rights while being represented by a collective management organisation</i>	Jah/Yes	Jah	E. Vasamäe
28	Isiklike õiguste üleminek seadusjärgsel pärimisel		Jah	Ei	L. Jents
29	Orbteosed	<i>The proposed directive on orphan works (COM(2011) 289 final) must be implemented after its adoption, the timeframe seems to fit the codification process.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
30	Teavitamiskohustus tehniliste kaitsemeetmete kasutamisest	<i>In case right-owner uses technical protection measures this must be indicated in a product to inform the consumer about the using limitations the right-owner has foreseen.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
31	Tehniliste kaitsemeetmete eemaldamise võimalikkus isiklikuks otstarbeks kasutamisel	<i>It is prohibited to remove technical protection measures in case of private use, nevertheless this regulation has not proved to be practical and the relevant legislation of other states can give good examples.</i>	Jah/Yes	Jah	K. Nemvalts
32	Teenusepakkuja vastutus	<i>Responsibilities of service providers must be reviewed in order to find the best balance between interests of right-owners, service providers and users that also fits in the framework of international norms on human rights and freedom of information.</i>	Jah/Yes	Jah	A. Värvi
33	Piraatkoopia tuvastamine		Ei	Ei	S. Elunurm

34	ENSV perioodil loodud audiovisuaalsete teoste autoriõigused	<i>There is no clear interpretation of our legislation concerning the rights of authors of audiovisual works created before the Copyright Act become into force (12.12.1992). The general clause found in our Copyright Act (§ 88) has not proved to be sufficient.</i>	Jah (Läti, Leedu)	Jah	T. Seppel
-----------	---	---	----------------------	-----	-----------